

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích

Bakalářská práce

Autor: Ivana Stormová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Ivana Stormová

Studium: P18P0117

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: Rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích

Název bakalářské práce AJ: Risky behaviour of children of 2nd grade of primary school on social networks

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá rizikovým chováním dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích, zaměřuje se na pojmy spjaté s dotčenou problematikou (rizikové chování, sociální sítě, kyberšikana, sexting, kyberstalking ..). Praktická část se věnuje screeningu rizikového chování žáků 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady na sociálních sítích. V empirickém šetření zkoumáme pohled dětí na tuto problematiku, jejich zkušenosti a celkový výskyt rizikového chování na sociálních sítích. Použitou metodou zkoumání je kvantitativní dotazník.

BOYD, danah. *Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Přeložil Lukáš NOVÁK. Praha: Akropolis, 2017, 301 s. ISBN 978-80-7470-165-8. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Ve spolupráci s Masarykovou univerzitou vydala Grada, 2014, 183 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7527-6. KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 169 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4861-9. KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8. ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: THEIA - krizové centrum, 2017, 131 s. ISBN 978-80-904854-4-0.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 20.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce doc. PhDr. Václava Bělíka, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 2.5.2021

Ivana Stormová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu doc. PhDr. Václavu Bělíkovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a vstřícný přístup při vzniku této kvalifikační práce. Ráda bych také poděkovala ředitelům škol Opočno a Voděrady, kteří mi umožnili sběr dat. Na závěr bych chtěla poděkovat své rodině a nejbližším, kteří mi byli po celou dobu tvorby práce největší oporou.

Anotace

STORMOVÁ, Ivana. *Rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 64 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje tématu rizikového chování dětí 2. stupně základních škol na sociálních sítích. Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol, přičemž první kapitola je věnována vývojovému období dětí 2. stupně ZŠ. Druhá a třetí kapitola se věnuje rizikovému chování, jeho vymezení, charakteristice a konkrétním příkladům rizikového chování na sociálních sítích (kyberstalking, kybergrooming, kyberšikana a sexting). V další části práce je přiblížena primární prevence a následně jsou popsány nejnámější sociální sítě. V empirické části je pozornost věnována kvantitativnímu výzkumnému šetření, které zkoumá pohled dětí 2. stupně ZŠ Opočno a Voděrady na tuto problematiku, jejich zkušenosti a celkový výskyt rizikového chování na sociálních sítích.

Klíčová slova: rizikové chování, sociální sítě, sexting, kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming

Annotation

SOTRMOVÁ, Ivana. Risky behaviour of children of 2nd grade of primary school on social networks. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 64pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of risky behaviour on social media platforms amongst lower primary school pupils. The theoretical part is divided into five chapters, with the first chapter the specifics of the developmental period of lower primary schoolchildren are characterized. The second and the third chapter focusing on the topic of risky behaviour itself, its determination, characteristics, as well as concrete examples of risky behaviour on social media platforms (cyberstalking, cybergrooming, cyberbullying and sexting). The following part deals with the topic of primary prevention and subsequently, the most prominent social media platforms are presented. The centrepiece of the empirical part is the quantitative research, which studies children's of 2nd grade of primary school Opočno and Voděrády opinion on the issue, their experience with it and the overall occurrence of risky behaviour on social media platforms.

Keywords: risky behaviour, social networks, sexting, cyberbullying, cyberstalking, cybergrooming

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK)

Datum: 2.5.2021

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	9
1 Děti 2. stupně ZŠ a jejich specifika	10
2 Vymezení problematiky rizikového chování	12
2.1 Teorie vzniku rizikového chování	13
2.2 Syndrom rizikového chování	16
3 Rizikové chování na sociálních sítích	18
3.1 Kyberstalking.....	18
3.2 Kybergrooming	19
3.3 Kyberšikana	21
3.4 Sexting	24
3.5 Další projevy rizikového chování na sociálních sítích	26
4 Příklady dobré praxe prevence online rizikového chování.....	27
4.1 Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže.....	28
4.2 Semiramis z.ú. – primární prevence na základních školách	29
4.3 Projekt E-Bezpečí	30
5 Vybrané sociální sítě.....	32
5.1 Facebook.....	33
5.2 Instagram	34
5.3 Twitter.....	35
5.4 YouTube	35
6 Výzkumné šetření zaměřené na rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích	37
6.1 Metodologie výzkumného šetření.....	37
6.2 Analýza výzkumného šetření.....	42
6.3 Verifikace hypotéz a limity výzkumného šetření	54
Závěr.....	57
Seznam použitých zdrojů.....	58
Seznam tabulek a grafů	63
Seznam příloh	64

Úvod

Mezi největší vynálezy dvacátého století můžeme s jistotou zařadit internet, chceme-li kyberprostor či virtuální svět. S tímto médiem jsme se tak rychle naučili žít, že by se bez něj obešel jen málokdo, je součástí naší existence. Nejvíce času v kyberprostoru tráví bezesporu právě dnešní děti a dospívající generace, generace takzvaných mileniánů, kteří dobu bez internetu neznají a nejspíše si ji ani nedovedou představit. Lze konstatovat, že dnešní děti ve virtuálním světě žijí – komunikují zde, baví se zde. Prostřednictvím internetu mohou děti, samozřejmě i kdokoliv jiný, komunikovat se svými vrstevníky na různých sociálních sítích, které na internetu existují a které internet nabízí, mohou také sledovat online videa s různou tematikou, která často sahá až za mez zákona, a přes to jsou pro kohokoliv snadno dostupná. Internet nabízí těmto skupinám mnoho zábavy, ale také určité nástrahy. Právě pro děti a dospívající mládež je často internet nebezpečný a rizikový z důvodu domnělé beztrestnosti a částečné anonymity, kterou online prostor nabízí.

Bakalářská práce se věnuje tématu rizikového chování online u dětí 2. stupně ZŠ. Nejdříve práce charakterizuje specifika dětí 2. stupně ZŠ. Jedná se o děti ve věku 11-15 let. Toto věkové rozmezí autoři definují jako období puberty a adolescence. Následně práce vymezuje rizikové chování a uvádí výčet teorií jeho vzniku dle různých autorů a charakterizuje syndrom rizikového chování. Dále přibližuje konkrétní druhy online rizikového chování, do kterého můžeme zahrnout například kyberstalking, kybergrooming, kyberšikanu, sexting a další. V poslední kapitole teoretické části práce přibližuje sociální sítě, internet a kyberprostor. Mezi nejznámější sítě, které jsou v práci charakterizovány patří Facebook, Instagram, Twitter nebo YouTube.

Empirická část práce se věnuje výzkumnému šetření, které je orientováno na zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně základních škol s rizikovým chováním na sociálních sítích. Výzkumný vzorek čítá 97 respondentů ze základní školy Opočno a 60 respondentů ze základní školy Voděrady. Cíleně byly z důvodu rozdílné kapacity ve třídách, byly vybrány právě tyto škol. Rozdílná kapacita ve třídách je ovlivněna tím, zda se škola nachází ve městě nebo na venkově. Výzkumné šetření je kvantitativního charakteru a pro sběr dat byl vytvořen nestandardizovaný dotazník, který obsahuje 23 otázek. Cílem bakalářské práce je zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně ZŠ Opočno a Voděrady s rizikovým chováním na sociálních sítích.

1 Děti 2. stupně ZŠ a jejich specifika

Žáci 2. stupně základních škol, jsou vymezeni věkem 11-15 let. Toto věkové rozmezí můžeme nazvat též pubescentním věkem či starším školním věkem. Pubescentní věk začíná zpravidla mezi 11. až 13. rokem a končí mezi 14. až 15. rokem, kdy na toto období plynule naváže období adolescence. Vágnerová nazývá období mezi 10. až 20. rokem života obdobím dospívání – adolescentním obdobím, kdy dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech jejích oblastech. Dospívající člověk se primárně mění v oblasti biologické, která je však podmíněna oblastí psychiky a sociálních faktorů, změny ve všech třech oblastech jsou ve vzájemné interakci. (Vágnerová, 2005, s. 321)

Období dospívání můžeme dle Vágnerové rozdělit na dvě fáze: raná adolescence a pozdní adolescence, kdy každá fáze nese svá specifika.

- 1. Raná adolescence** – Období rané adolescence označujeme jako pubescenci. Věkově ji můžeme vymežit mezi 11. až 15. rokem života, což odpovídá žákům 2. stupně základních škol. Nejnápadnější změnou u pubescentů je tělesné dospívání, které je spojené s pohlavním dozráváním. Této změně se nejvíce věnoval Sigmund Freud v rámci psychoanalýzy a definoval jej jako genitální fázi, kdy odchází k oživení sexuálního pudu. Jedná se o období druhé oidipovské fáze, dospívající si hledá náhradní objekt za rodiče. V rámci celkového vývoje dochází v rané adolescenci ke změně způsobu myšlení, kdy je dospívající schopen uvažovat abstraktně. Pro ranou adolescenci je důležité přátelství, ale i první lásky. Člověk se setkává s prvními experimenty ve vztazích. Cílem období pubescence je překonání závislosti na rodičích, kterého pubescent dosahuje prostřednictvím svých vrstevníků, se kterými se ztotožňuje. Sociálním mezníkem rané adolescence je ukončení povinné školní docházky a diferenciací dalšího profesního vzdělávání.
- 2. Pozdní adolescence** – Druhou fází dospívání je pozdní adolescence, která se časově vymezuje mezi 15. až 20. rokem života. Vstup do této fáze je biologicky vymezen pohlavním zráním, kdy dochází k prvnímu sexuálnímu styku. Pozdní adolescence je také charakterizována komplexnějšími psychosociálními proměnami, kdy se mění nejen osobnost dospívajícího, ale i jeho společenské pozice. Mezi sociální mezníky řadíme ukončení profesní přípravy a následný nástup do zaměstnání nebo volbu dalšího studia na vysoké škole či dovršení 18. roku života, kdy se jedinec stává plnoletým a může tak svobodně rozhodovat,

ale také nese plnou zodpovědnost za své jednání. Smyslem pozdní adolescence je poskytnout jedinci čas a možnost, aby porozuměl sám sobě. (Vágnerová, 2005, s. 322–325)

Langmeier a Krejčířová rozdělují dospívání na dvě období:

1. Období pubescence: 11–15 let, které se dále dělí na dvě fáze:

- a. Fáze prepuberty – která začíná prvními známkami pohlavního dospívání a urychlení růstu. U většiny dívek trvá tato fáze přibližně od 11 do 13 let, u chlapců tato fáze probíhá asi o 1-2 roky později.
- b. Fáze vlastní puberty – která nastupuje po dokončení fáze první a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Reprodukční schopnost u dívek souvisí s první menstruací u chlapců k dosažení reprodukční schopnosti dojde zpravidla později než u dívek a souvisí s polucemi. Období vlastní puberty můžeme vymežit věkem 13-15 let.

2. Období adolescence: 15–22 let – v tomto období dochází k plné reprodukční zralosti a zastavuje se tělesný růst. Postavení jedince ve společnosti se rychle mění. Změny s postavením ve společnosti souvisí s ukončením základního vzdělání a přechodem na střední školu. Ve společnosti se můžeme setkat s označením této věkové skupiny jako mladiství, dorost nebo teenageři. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 143)

V tomto období si většina dětí utváří své vzory. Tyto vzory jsou s největší pravděpodobností pouze pro určité období, s nástupem na střední školu se mohou změnit. V současné době mohou děti nacházet vzory na sociálních sítích v osobách, které na nich veřejně vystupují a sdílí určitý obsah, nemusí se jednat pouze o celebrity, které mohou být také vzorem. Děti ve věku 11–15 let hledají, kdo vlastně jsou a čím by chtěly být. V prostředí internetu se můžeme setkat s tím, že velké množství současných dětí na sociálních sítích napodobuje své oblíbené vzory, kopíruje jejich obsah a domnívají se, že budou stejně úspěšní. Bohužel opak je pravdou, a tak se v mnoha situacích děti setkávají s online rizikovým chováním, kdy jsou od ostatních osob v síti nevhodně kritizovány.

2 Vymezení problematiky rizikového chování

S pojmem rizikové chování se s velkou pravděpodobností v naší společnosti setkal téměř každý. Pod pojmem rizikové chování si každý z nás může představit různé jednání osob, které je nebo by mohlo být spojeno s rizikem pro jednotlivce či společnost. Pro některé z nás může být rizikové nežádoucí chování, pro druhé riskantní jednání jedince. Obecně platí, že rizikové chování je takové, které přivádí do rizika nás samotné nebo my svým chováním přivádíme do rizika sebe i ostatní kolem nás. Ve své práci bych ráda uvedla definice a přístupy různých autorů k rizikovému chování.

Nielsen Sobotková chápe pojem rizikové chování jako nadřazené k pojmům *“problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování“*. Uvedená chování jsou předmětem konceptů a teorií, které se snaží vysvětlit a pochopit podstatu rizikového chování, a to buď biologickými, psychologickými či sociálními příčinami nebo jejich kombinací. Pojmem rizikové chování se zabývají společenskovední i medicínské obory. (Nielsen Sobotková, 2014, s. 40)

Do rizikového chování můžeme dle Nielsen Sobotkové zahrnout: záškoláctví, lhaní, agresivitu, agresivní chování, šikanu, kyberšikanu, násilné chování, obecně kriminální jednání, vandalismus, závislostní chování a rizikové chování na internetu, do skupiny rizikového chování patří ale také extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity apod. (Nielsen Sobotková, 2014, s. 40) Miovský, Skácelová, Zapletalová et al. do výčtu rizikového chování Nielsen Sobotkové zahrnují také dva okruhy, které se z hlediska výskytu v populaci začínají stávat velkými ohnisky pro prevenci, ale nelze je jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování. Jedná se o okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) a spektrum poruch příjmu potravy. (Miovský, Skácelová, Zapletalová, et al., 2015, s. 29)

Dolejš definuje rizikové chování jako *„takové chování, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost.“* (Dolejš, 2010, s. 9)

Bělík a Svoboda Hoferková uvádí, že rizikové chování je takové, které představuje různé typy chování pohybující se na škále od extrémních projevů „běžného“ chování (např. účast při adrenalinových sportech), až po projevy chování na hranici patologie (např. misúzus alkoholu, cigaret, kofeinu, nelegálních drog nebo násilí). (Bělík, Svoboda Hoferková, Kraus, 2017, s. 34)

Tak jako existuje rizikové chování ve společnosti, existuje i rizikové chování v prostředí internetu. V následujících částech bakalářské práce budou přiblíženy vybrané formy online rizikového chování, se kterými se setkávají nejen dospělí, ale i děti a dospívající v online prostředí na internetu v takzvaném kyberprostoru. Mimo informační a komunikační technologie se setkáváme s rizikovým chováním jako je šikana, stalking, sexuální obtěžování. V kyberprostoru toto rizikové chování, které nese podobné až stejné prvky nazýváme pojmy kyberšikana, sexting, kyberstalking, kybergrooming.

2.1 Teorie vzniku rizikového chování

Rizikové chování může být na hraně patologického chování. Pro vysvětlení příčin a zdrojů, které vedou ke vzniku a rozvoji tohoto chování, jsou dle Fischera a Škody používány teoretické přístupy, které se snaží rizikové až patologické chování jedinců objasnit. Tyto teoretické přístupy vychází z různých hledisek. Obecně ale můžeme zaznamenat tři přístupy, které vedou k vzniku rizikového chování:

1. Biologicko-psychologické teorie – vychází ze souvislosti mezi chováním jedince, charakterem a buď tělesnou stavbou, či genetikou. Příkladem může být teorie rozeného zločince, kterou konstituoval Cesare Lombroso.
2. Sociálně psychologické teorie – se zaměřují hlavně na sociální učení, temperamentové a osobnostní rysy a kognitivní styly. Do sociálně psychologických teorií zahrnujeme například teorie sociálního učení jejíž představitelem je Albert Bandura.
3. Sociologické teorie – udávají jako příčinu vzniku rizikového chování především společenský a kulturní kontext. Zde můžeme zmínit Durkehimovu teorii sociální anomie nebo teorii kulturního přenosu jejímž představitelem je Edwin H. Sutherland. (Fischer, Škoda, 2014, s. 31-37)

Měli bychom mít však vždy na paměti, že pro vznik a rozvoj rizikového chování nikdy nebude pouze jedna příčina, jedna teorie. Etiologie vzniku rizikového chování je vždy multifaktoriální a na vzniku se podílí každý jeden přístup.

Problematice rizikového chování a vzniku rizikového chování věnuje pozornost i teorie Richarda Jessora, která navazuje na syndrom problémového chování. Na vznik rizikového chování se vážou dva faktory, a to protektivní a rizikové. Rizikovým faktorem

jsou ověřeni činitelé nebo podmínky, které jsou spojované s pravděpodobností výskytu rizikového chování. Faktory, které ovlivňují vznik rizikového chování jsou: osobnostní rysy jedince, impulzivita, neuroticismus, odmítání pravidel, školní neúspěch, styl výchovy a chudoba. Naopak protektivní faktory jsou ty, které zmírňují dopad a účinky rizikových faktorů. Není však pravidlem, že přítomnost protektivního faktoru jedince od rizikového chování ochrání. Protektivní faktory ovlivňuje osobnost jedince, jeho inteligence a sebeúcta. (Jessor, 1997; In: Sobotková, 2014, s. 43)

Offord a Bennett vymezují pět úrovní faktorů rizikového chování:

1. Individuální faktory – které souvisí s biologickými předpoklady jako je pohlaví, temperament, dědičnost, nepříznivý genetický profil, poruchy emocionality, impulzivita, úzkostnost, deprese, deficity v sociálních dovednostech. Individuálním faktorem je však i hostilita a agrese, násilí, nízké sebevědomí a sebehodnocení, negativní životní události a traumatické zážitky, selhání ve škole, problémy se zákonem.
2. Rodinné faktory – kdy dochází k patologii v rodině jako je například dysfunkce rodiny, úzus a abúzus návykových látek (drogy, alkohol, cigarety). Můžeme sem však řadit také nedůslednou výchovu, chudobu nebo nezaměstnanost, která se v rodině vyskytuje.
3. Vrstevnické vztahy – ke vzniku rizikového chování jednoznačně přispívá také to, mezi kým se nacházíme a pokud nemáme dobré vztahy s vrstevníky. Ovlivnit nás může také skupina přátel, ve které se nacházíme a která užívá návykové látky. Nevhodné vrstevnické vztahy pravděpodobnost vzniku rizikového chování zvyšují.
4. Školní faktory – ve školním prostředí adolescenti a pubescenti tráví většinu svého času, proto by klima školy mělo být pozitivní. Pokud klima školy je naopak negativní a pedagogové žáky nemotivují, může docházet ke vzniku rizikového chování.
5. Komunita, společenství, sousedské vztahy – čas mimo školu každý žák tráví po svém, a proto málo pestrá nabídka organizací pro mládež, nedostatečná nabídka mimoškolních aktivit (zájmových kroužků) či vysoká dostupnost drog, může vést ke vzniku rizikového chování. (Pavlas Martanová, 2014, online)

Pokud se podíváme na skupinu pubescentů a adolescentů, můžeme zjistit, že je dvakrát vyšší riziko abúzu návykových látek u těch, kteří mají v rodinné anamnéze výskyt

depresí a úzkosti. Symptomy deprese a pokusy o sebevraždu jsou pravděpodobnější u adolescentů s počínající návykovou poruchou. (Pavlas Martanová, 2014, online)

Dle Ferguse a Zimmermana můžeme rozlišit následující protektivní (ochranné) faktory:

1. Individuální faktory – kam zařazujeme sociální dovednosti, emocionální stabilitu, pozitivní vztah k sobě samému, výkonnost ve škole, odolnost vůči zátěžovým situacím, flexibilita, svědomitost, odolnost vůči skupinovému tlaku.
2. Rodinné faktory – kdy je důležitá především podpora rodičů, soudržnost rodičů, ale i celé rodiny, rodičovský dohled, zdravý životní styl rodičů, intolerance vůči rizikovému chování, jednoznačně definovaná pravidla chování a případné sankce za přestupky, důležité je pozitivní pouto mezi rodiči a dítětem, emocionální podpora, rodičovská kontrola a důslednost.
3. Vrstevnické vztahy – mohou být dobrým protektivním faktorem, jelikož prostředí a lidé okolo nás mají jeden z největších vlivů na naši osobnost, proto je důležité, trávit čas ve vrstevnických skupinách s přiměřenými zájmy a aktivitami. Protektivně působí také efektivní interpersonální komunikace, dostatek přátel a vzájemná podpora mezi nimi.
4. Školní faktory – důležité je zdravé školní prostředí (školní klima), kladné vztahy s učiteli, srozumitelná pravidla, která platí pro všechny stejným dílem, včasná systematická a efektivní specifická primární prevence.
5. Komunita, společenství – kam spadají organizace, které podporují pozitivní vývoj mládeže, sociální a ekonomické příležitosti. Jedná se například o zájmové kroužky, v základní umělecké škole, či v různých neziskových organizacích, kde jsou zájmové aktivity nabízeny pro děti a mládež často zdarma. (Pavlas Martanová, 2014, online)

2.2 Syndrom rizikového chování

Podle Širůčkové pojetí rizikového chování uplatňované v sociálních vědách odkazuje na porušování obecně přijímaných sociálních norem. Takové chování je označováno jako problémové chování. (Širůčková; In: Miovský, 2012, s. 127)

Zatímco dříve bylo nejrizikovějším období novorozenecké a kojenecké, dnes je to v rozvinutých zemích právě adolescence. Důvodem je syndrom rizikového chování v dospívání. Tento pojem zavedl na začátku 90. let profesor Richard Jessor a vymezil tři základní okruhy, které do něj patří. Zaprvé je to abúzus návykových látek a vznik závislosti na nich, druhým okruhem jsou negativní sociální jevy v užším smyslu (zejména problémové chování, sociální maladaptace, agresivita, rizikové chování v dopravě, kriminalita, ale i autoagresivita – především suicidální chování). Třetím neméně závažným problémem, patřícím do syndromu rizikového chování, jsou poruchy reprodukčního zdraví, charakterizované časným začátkem intimního života. (Prevence rizikového chování, 2005, online)

Jessor popisuje problémové chování jako „*chování, které je sociálně definováno jako problém, jako zdroj obav nebo jako nepřijatelné vzhledem k normám obecné společnosti.*“ Dále popisuje syndrom problémového chování (SPCH), který znamená, že jedinec, který se chová rizikově v jedné oblasti, bude své rizikové chování rozšiřovat i na více oblastí. Dle manželů Jessorových je syndrom problémového chování konzistentní shluk chování, které je společností považováno za ohrožující či nebezpečné, nikoli však patologické. (Jessor, 1997; In Sobotková, 2014, s. 43)

Při zkoumání cesty k všeobecnému koncepčnímu rámci rizikového chování dospívajících je důležité položit si stěžejní otázku. Tou je míra, do jaké existuje mezi různými rizikovými způsoby chování v dospívání nějaká struktura a organizace. Jinými slovy, otázka zní, zda mezi rizikovými způsoby chování existuje nějaká introindividuální kovariance, takže ve svém souhrnu tvoří něco, co by bylo možno nazvat syndrom rizikového chování. Pro chápání i intervenci je totiž obrovský rozdíl v tom, zda se zabýváme oddělenými, nezávislými a izolovanými způsoby chování, nebo naopak organizovanou konstelací rizikových způsobů chování, které jsou navzájem propojené a kovariantní. (Prevence rizikového chování: psychosociální rámec pro chápání a jednání, 2010, online)

Sobotková píše, že „*součástmi SPCH v adolescenci jsou negativní postoj ke vzdělávání, záškoláctví, zneužívání návykových látek, agresivita a delikvence, vyhýbavé chování ve vztahu k rodičům a předčasné zahájení sexuálního života.*“ (Sobotková, 2014, s. 43)

Dále můžeme definovat tři složky syndromu rizikového chování:

1. Zneužívání návykových látek – dlouhodobě nepříznivý trend, kdy klesá věk uživatelů návykových látek a roste podíl dívčí populace.
2. Negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – agrese vůči sobě i ostatním, poruchy chování, sociální fobie.
3. Rizikové chování v oblasti reprodukční – předčasný sex, předčasné rodičovství, časté střídání partnerů, které může vést k pohlavním nemocem.

(Sobotková, 2014, s. 45)

3 Rizikové chování na sociálních sítích

V předchozí kapitole byly uvedeny definice rizikového chování a konkrétní teorie jeho vzniku. S tímto chováním se v dnešní době nesetkáváme jen v reálném světě nýbrž i v kyberprostoru. Aktuálním trendem dnešní doby je být online a sdílet střípky ze svého života s ostatními uživateli těchto platforem. Užívání sociálních sítí v sobě však nese jistá rizika ve formě online rizikového chování. S určitými formami rizikového chování na sociálních sítích a internetu se nevědomky můžeme setkávat každý den. Je důležité znát a vymežit alespoň základní nejvíce frekvencované formy rizikového chování jako jsou kybestalking, kybrgrooming, kyberšikana a sexting, se kterými se v online prostředí můžeme setkat nejčastěji. Znalost je důležitá proto, aby bylo možné na děti i společnost působit jak prevencí primární, a předcházet tak rizikovému chování, tak i v rámci prevence sekundární, kdy k rizikovému chování dochází.

3.1 Kyberstalking

Jednoduše by se dal kyberstalking nazvat nebezpečným pronásledováním, kdy útočník využívá informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému, stupňovanému kontaktování a pronásledování své oběti, ve které chce úmyslně vyvolat pocit strachu o jeho soukromí, zdraví nebo v krajních situacích i strach o život. Kyberstalking zahrnuje například rozesílání textových SMS zpráv, opakované telefonáty nebo prozvánění oběti, zasílání zpráv prostřednictvím messengeru a e-mailů, opakované komentování příspěvků oběti na sociálních sítích, vkládání často nevhodných příspěvků na profily sociálních sítí oběti. Do kyberstalkingu můžeme také zahrnout kontaktování oběti pod jinou identitou, zveřejňování informací ze života oběti, které mohou být velmi osobní a citlivé. Pokud oběť přestává reagovat na agresorovo pronásledování, agresor pak mnohdy začne kontaktovat osoby, které jsou oběti blízké. Do osob blízkých řadíme rodinu a kamarády. (Kyberstalking, 2018, online)

Kyberstalking můžeme rozlišit podle podnětu. V prvním případě oběť kyberstalkera zná, protože se může jednat o bývalého partnera, milence, kamaráda, zrazeného přítele nebo milovníka. V druhém případě oběť kyberstalkera znát nemusí, protože si ji útočník vyhlídl na sociálních sítích na základě informací, které o sobě oběť udává. Člověk kyberstalker je většinou společensky příjemný a ani jeho okolí nemá

podezření, že by se mohlo jednat o útočníka, proto je někdy těžké jej identifikovat. Z dostupných statistik můžeme zjistit, že se častěji kyberstalkingu dopouští muži, ale pokud se tohoto činu dopouští žena je zpravidla vytrvalejší než muž. (Burdová, Traxler, 2014, s. 14)

Kyberstalking je tedy nebezpečné pronásledování, které nám může už po krátké době přivodit pocit minimálního soukromí. Kyberstalkeré nás mohou ohrozit svými činy na majetku i na zdraví, a proto se kyberstalking řadí mezi formy rizikového chování.

3.2 Kybergrooming

Bělík definuje kybergrooming jako „*nebezpečné chování dospělých osob, které se prostřednictvím manipulativních technik a navázáním „přátelství“ v internetovém prostoru snaží dostat své oběti na schůzku v reálném světě. Cílem jejich počínání bývá sexuální zneužití, natáčení a focení pornografických snímků, nucení k prostituci.*“ (Bělík, 2017; In: Bělík, Svoboda Hoferková, Kraus a kol. 2017, s. 44)

Kybergrooming je proces, který probíhá online a při kterém se pachatel snaží získat důvěru dítěte a postupně jej přimět, aby se společně s pachatelem účastnilo různých sexuálních aktivit. Pachatel používá při komunikaci s dítětem manipulaci a snaží se jej přimět například, aby se prostřednictvím webkamery dívalo na kyberroomerovu sexuální uspokojování či se uspokojování také účastnilo. Do zmíněné manipulace zahrnujeme předstírání potřeby pomoci, či předstírání akutní krize. Tímto způsobem chování a manipulace upoutá kybergroomer u dítěte pozornost a dítě se tak nevěnuje podezřelému chování. Pro kybergroomera je důležité, aby vše, co si s dítětem napíše, zůstalo pouze mezi nimi, a proto dítěti zdůrazňuje, že jejich konverzace musí zůstat jako tajemství (Hlavně to neříkej mamince, bude to naše tajemství). Konverzaci kybergroomer zaměřuje na různé sexuální otázky nebo tematiku pravé lásky, postupem času dítě prosí, aby mu dítě zaslalo své nahé fotografie. Snahou osob, které se dopouští kybergroomingu, je izolace oběti od ostatních členů rodiny, kamarádů a dalších blízkých lidí, což zvyšuje závislost na pachateli a snižuje riziko toho, že se dítě někomu svěří. Kybergroomer dětskou oběť připravuje na společné setkání v reálném životě, které zpravidla končí sexuálním zneužitím dítěte. Kyberroomeři jsou velmi trpěliví, aby získali důvěru dítěte, konverzaci jsou schopni udržovat i několik měsíců, než dojde k osobnímu setkání.

Oběti kybergroomingu (děti) si myslí, že potkaly na internetu nového kamaráda, kterému mohou věřit, kdo jim rozumí a má o ně skutečný zájem. Domnívají se, že komunikují a chatují s člověkem, který je přibližně stejně starý jako oni. Ve skutečnosti kybergroomerů bývají dospělí lidé, kteří mají jediný cíl: oběť k sobě citově připoutat a pak ji zneužít. Dá se říci, že kybergrooming je proces, který předchází spáchání závažného trestného činu. Do závažných trestných činů můžeme zahrnout například znásilnění, distribuci dětské pornografie nebo dokonce vraždu dítěte. (Veličková Hulanová; In: Děti a online rizika, 2012, s. 93-95)

E-Bezpečí zmiňuje, že „*kybergrooming je vlastně druhem psychické manipulace, ve které komunikuje dospělý uživatel (často pod falešnou identitou) s dítětem, přičemž využívá celou řadu strategií - např. zrcadlení (mirroring), phishing, profilování oběti, vábení a uplácení (luring), strategie snižování zábran dětí a mládeže zaváděním sexuálního obsahu do konverzace, izolační metody, strategie manipulace dětí prostřednictvím fotografií opačného pohlaví, webcam trolling apod. Kybergrooming zahrnuje řadu trestných činů, jako je nebezpečné vydírání, sexuální nátlak, navazování nedovolených kontaktů s dítětem apod.*“ (Trivium: Kybergrooming, 2008-2020, online)

Kybergrooming má své určité charakteristické rysy jako je místo výskytu, kdy k tomuto rizikovému chování dochází na různých platformách, které internet nabízí (Facebook, Twitter, Instagram). Délku manipulace vyhlédnuté oběti, která se vždy odvíjí od různých faktorů, z reálných kauz však můžeme říci, že se jedná o dobu přibližně od 3 měsíců až po několik let. Dalšími rysy je charakteristika útočníka a charakteristika oběti. Útočníci mohou být jak jedinci s vysokým postavením, tak nízkým sociálním statutem. Predátorem tedy může být učitel, lékař, policista nebo vrátný. Často útočníkem může být i rodinný známý nebo rodič oběti. Mezi útočníky převažují lidé, kteří nikdy nebyli trestáni, avšak může se jednat i o recidivisty. Oběťmi se nejčastěji stávají děti a mládež ve věku 11-17 let, což odpovídá pubescentnímu a adolescentnímu věku. Do skupiny obětí patří děti s nízkou sebeúctou, nízkou sebedůvěrou, oběti v nouzi, děti naivní a přehnaně důvěřivé a teenageři. Predátora a oběť spojuje především velké množství času tráveného v online prostředí. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 51-55)

Kybergroomeři k získání a nalákání své oběti využívají prvky manipulace. E-Nebezpečí popisuje kybergroomerovu manipulaci následovně:

1. Kybergroomer se u oběti snaží vzbudit především důvěru. Informace, které se oběť o kybergroomerovi dozvídá, jsou falešné, kybergroomer lže, aby byl oběti co nejbližší.
2. Kybergroomer se snaží o to, aby na něm byla oběť závislá, proto ji jakkoliv izoluje od okolí.
3. Kybergroomer oběť podplácí dárky, za které na oplátku požaduje od oběti například fotografie.
4. Kybergroomer trvá na osobní schůzce. Ke schůzce může dojít buď na základě vzájemné dohody nebo kybergroomer oběť ke schůzce donutí za pomoci vyhrožování nebo vydírání. K vydírání používá získané fotografie oběti.
5. Pokud se oběť s kybergroomerem osobně sejde, kybergroomer využívá situace k sexuálnímu obtěžování, fyzickému týrání či k nucení ke krádežím.

V případě kybergroomingu se jedná o zvlášť nebezpečné jednání, které má fatální dopady na své oběti. Oběťmi se mohou snadno stát jak děti, tak dospělí. (Riziková komunikace: Kybergrooming, 2010-2012, online)

Jeden z výzkumných cílů výzkumu „Nebezpečí internetové komunikace IV“ se zaměřuje na osobní schůzky s uživateli internetu. Celkově se výzkumu účastnilo 21 372 respondentů, z čehož bylo 14 654 chlapců a dívek ve věku 11-14 let a 6 718 chlapců a dívek ve věku 15-17 let. Z celkového počtu respondentů se 53,16 % baví na internetu s lidmi, které nezná osobně. Téměř 60 % respondentů považuje komunikaci s lidmi na internetu, které nezná osobně, za rizikovou a 76,06 % považuje schůzku s někým z internetu koho osobně nezná za riskantní a nebezpečnou. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 104, 121-130)

3.3 Kyberšikana

Problematika kyberšikany je poměrně čerstvá, přesto však rychle proniká do obecného povědomí. V poslední době jsme mohli zaznamenat hojně řešení kyberšikany v médiích i na půdě škol. Definice pojmu kyberšikana vychází z existujících definic tzv. tradiční šikany, která nese následující znaky: úmyslnost, opakovanost, nepoměr sil mezi obětí a agresorem. Kyberšikana je šikana v prostředí internetu. Je důležité, abychom položili

sami sobě otázku, jaké chování lze považovat za šikanu, potažmo kyberšikanu, a jaké nikoliv. Každý z nás si odpoví jinak a je těžké definovat přesnou hranici mezi „normalitou“ a šikanou.

Dokladem toho, že kyberšikana je závažným společenským problémem, je mimo samotný výskyt jevu i skutečnost, že před pěti lety bylo velmi málo materiálů, projektů či webových stránek, které by se této problematice věnovaly. Jejich počet aktuálně roste, avšak situace je v každém státě jiná. Problém kyberšikany je natolik závažný, že vznikla první nadnárodní síť výzkumníků s názvem „COST Action ISO801“, která zahrnuje 28 evropských zemí a Austrálii. V České republice dochází také k nárůstu počtu hlášených případů. Nebezpečím je také to, že obětí kyberšikany nejsou výhradně žáci či studenti. Ve Finsku roku 2007 byl zaznamenán první případ kyberšikany vůči učitelům. V USA je kyberšikana považována za společenský problém od roku 2003. (Šmahaj, 2014, s.43) v České republice byl v roce 2016 Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity palackého v Olomouci uskutečněn první výzkum, který se zaměřoval na kyberšikanu učitelů. Ve výzkumu bylo zapojených celkem 5 136 pedagogů, z vyhodnocení vyplynulo, že obětí některého z projevů kyberšikany se stalo 21,73 % (1 118) pedagogů. (Szotkowski, Kopecký, 2018, s. 74-81)

Cíl kyberšikany je totožný s cílem klasické šikany, avšak svými aspekty se liší v několika rysech. V případě kyberšikany je útočník často anonymní a vystupuje pod falešnými přezdívkami, vytváří e-mailové schránky nebo falešné profily na sociálních sítích a díky tomuto pocitu anonymity se stává silnější a agresivnější, v podstatě si díky anonymitě připadá nedosažitelný a neporazitelný. V současné době však není pro Policii ČR problémem takového útočníka najít. Problém nastává v právním hledisku, protože kyberšikana není právně nijak vymezena a je-li kvalifikována jako přestupek, nemá policejní orgán příliš možností, jak provozně lokalizační údaje vyžádat. (Kohout, Karchňák, 2016, s. 46)

Vedle kyberšikany můžeme také rozlišit pojem online obtěžování. Kyberšikana a online obtěžování jsou situace, se kterými se musí vyrovnávat nejen samotní aktéři, ale také učitelé, rodiče a na vyšší úrovni i instituce, kterých se to týká. Zároveň se jedná o problematiku, která je opředená mnoha mýty a nedorozuměními. Je důležité rozlišit, kdy se se chování agresora dá nazvat kyberšikanou a kdy se jedná o online obtěžování. Jeden z největších rozdílů mezi těmito dvěma pojmy je v závažnosti. Pokud nebyly splněné základní podmínky kyberšikany, je zjevné, že to, co se stalo, je potencionálně méně závažné a pro adresáta tedy nejspíš méně zraňující. Dalším důvodem důležitosti

rozlišování těchto dvou pojmů je postup a hodnocení při měření prevalence kyberšikany a online obtěžování, setkáváme se s tím, že to, co je ve skutečnosti online obtěžování, či dokonce vrstevnické škádlení, je měřeno a interpretováno jako kyberšikana. To pak vede k číslům, která jsou nadsazená a vytváří alarmující zprávy o vysokém výskytu kyberšikany. (Černá; In: Ševčíková, 2014, s. 119-124)

Zásadní je, abychom si ujasnili, o kterém jednání můžeme říci, že naplňuje charakter online obtěžování. Online obtěžování můžeme rozeznat dle určitých událostí: jednorázový útok (nadávky v komunikačním chatu, toto chování se však neopakuje), agresivita je nezáměrná (cílem chování nebylo druhého poškodit nebo mu ublížit), člověk, na něhož je agrese směřována, nevnímá to, co se děje, jako zraňující (v tomto případě se jedná spíše o škádlení). Nutno zdůraznit, že i online obtěžování může nést vážné následky na oběti, a proto je nezbytné proti němu podnikat vhodná opatření a řešit jej. (Černá; In: Ševčíková, 2014, s. 124-125)

Černá uvádí, že *„kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškozování uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana i kyberšikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.“* Je důležité brát v potaz, že ke kyberšikaně může docházet na nejrůznějších online platformách ať už na sociálních sítích či v online interaktivních hrách. (Černá; In: Ševčíková, 2014, s. 121)

Pachatelé kyberšikany jsou heterogenní skupinou, ve které se nachází dívky i chlapci, osoby s nízkým i vysokým sociálním statutem, děti s nižším i vyšším sebevědomím a různými kognitivními schopnostmi. Naopak pro oběti obecně platí, že na internetu tráví více času než ostatní vrstevníci, více používají sociální sítě a zveřejňují o sobě příliš mnoho osobních údajů. Zároveň toto tvrzení neznamená to, že by se každý, kdo tráví více času na internetu stal obětí kyberšikany. (Kopecký, 2015, s. 22-23)

V roce 2014 proběhl výzkum, který se zabýval rizikovým chováním dětí na internetu. Výzkumu se zúčastnilo 28 232 dětí. Výsledky výzkumu ukazují, že v České republice jsou děti nejčastěji vystaveny průnikům na účet, které potvrdilo více než 34,80 % oslovených dětí. Další nejčastější formou kyberšikany byly verbální útoky 34,33 % a zastrasování, se kterým se setkala 17,84 % oslovených dětí. Dle výsledků tohoto výzkumu bylo zřejmé, že se oběťmi stávají častěji dívky než chlapci, a to téměř ve všech sledovaných formách. (Kopecký, 2015, s. 55)

3.4 Sexting

Jednu z prvních definic sextingu vymezuje Streichman jako rozesílání fotografií zachycujících nahotu mezi mobilními telefony či dalšími elektronickými médii jako je například internet. Do sextingu můžeme zařadit také rozesílání intimních zpráv a fotografií partnerů ve vztahu. (Streichman, 2011; In: Kopecký, 2015, s.43)

Sexting je dle Kohouta a Karchňáka spojení dvou slov – sex a textování. Sexting znamená posílání textového, fotografického, audio a video obsahu se sexuálním podtextem prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. S takovýmto obsahem se často setkáváme při milostných vztazích, kdy zejména po jeho ukončení může být tento obsah zneužit k poškození druhé osoby jeho zveřejněním nebo dochází k výhrůzkám, že tento citlivý obsah bude zveřejněn. Sexting, v němž figurují nezletilé a mladistvé osoby, může být z právního hlediska kvalifikován i jako trestný čin. Sexting mezi dospělými nemůžeme klasifikovat jako trestný čin. (Kohout, Karchňák, 2016, s. 49)

Vedle pojmu sexting je nutné zmínit i pojem cybersex, který je důležité odlišit od sextingu. Cybersex definujeme jako „*každou formu sexuálního vyjádření prostřednictvím počítače nebo internetu*“. (Divínová, 2005, s. 94) Cybersex tedy nezahrnuje pouze výměnu erotických vzkazů, ale také prohlížení a stahování pornografického materiálu, který následně slouží k masturbaci. Do cybersexu můžeme zahrnout i čtení a psaní sexuálních dopisů nebo navštěvování sexuálně orientovaných chatovacích místností. (Divínová, 2005, s. 94)

Sexting spadá do velmi rizikového chování, se kterým se na internetu můžeme setkat, a to hned z několika důvodů:

1. Potencionálním útočníkům dáváme k dispozici citlivý materiál, který by v budoucnu mohl být použit proti naší osobě.
2. Intimní materiál (např. intimní fotografie) může na internetu kolovat i několik let nebo může být použit proti nám za několik let od té doby, co jsme jej poskytli.
3. Oběť sextingu může být vystavena sexuálními útokům.
4. Šířitelé sextingu, se v případě šíření dětské pornografie či ohrožování dítěte, dopouštějí přestupků a trestných činů. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 53)

Měli bychom vždy myslet na to, že jakákoliv obnažená fotografie, kterou pošleme další osobě, ať už je to kamarádka nebo přítel, se velmi obtížně z internetového prostředí odstraňuje. Prakticky je odstranění fotografie z kyberprostoru téměř nemožné, z důvodu

možnosti stažení fotografie do počítače nebo telefonu. Tyto stažené fotografie mohou být kdykoliv zveřejněny na internetu a použity vůči naší osobě. K takové situaci může dojít i několik let po tom, co jsme obnaženou fotografii poskytli. Důvodem použití fotografie vůči nám bývá často nenávisť, kterou k nám druhá osoba chová. Následky zveřejnění takových fotografií mohou být fatální, může se jednat o problémy v rodině přes ukončení pracovního poměru v zaměstnání. Existují i případy, kdy si oběti, kvůli zveřejnění jejich intimních fotografií, vzaly život. Lidé, kteří takový obsah veřejně sdílí si bohužel neuvědomují následky svého činu.

V rámci výzkumu v roce 2012 byly monitorovány dvě základní formy šíření sextingu. První formou bylo umístění sexuálně laděného materiálu na internet a druhou přímé odesílání vlastního sexuálního materiálu jiným osobám (příteli, přítelkyni, kamarádovi). Výzkumu se zúčastnilo 10 700 respondentů a bylo zjištěno, že sexuálně laděné materiály umístilo v roce 2012 na internet 7,23 % českých dětí, své fotografie pak rozeslalo 8,99 % respondentů. Pokud budeme zkoumat sexting z hlediska pohlaví, tak 65,93 % dotázaných tvoří pohlaví ženské a 34,07 % pohlaví mužské. 75,32 % dětí si myslí, že je sdílení či odesílání svých obnažených fotografií riskantní, tak 6,24 % z nich sexuální materiály sdílí a 8,90 % z nich tyto materiály rozesílá jiným osobám. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 131-132)

V porovnání s výzkumem v roce 2017, ve kterém bylo dotázáno 4 878 participantů bylo zjištěno, že fotografií se sexuálním kontextem odeslalo 15,37 % dotázaných, což znamená, že dochází k nárůstu počtu výskytů sextingu v online prostředí. Video s intimní tématikou rozeslalo 5,89 % zúčastněných. Průměrně 4,5 % respondentů sdílí své intimní fotografie v kyberprostoru. (Výzkumné zprávy, Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru, 2020, online)

3.5 Další projevy rizikového chování na sociálních sítích

Mezi další formy rizikového chování na internetu patří:

Phishing – jedná se o podvodnou techniku, která využívá informačních a komunikačních technologií k získání citlivých údajů, hesel, čísel kreditních karet apod. Principem celého podvodu je velmi věrohodné napodobení žádosti, která vypadá jako z banky nebo z obdobné instituce. Taková žádost i s podvodným odkazem, kterým z nás útočník získá citlivá data, nám může dojít například do e-mailové schránky nebo na sociální síť.

Pharming – který je sofistikovanější a mnohem nebezpečnější forma phishingu, taktéž se však jedná o podvodnou techniku, při které jsme „okradeni“ o citlivá data. Na rozdíl od phishingu však princip pharmingu spočívá v napadení serveru a přepsání IP adres. To, že je pharming více nebezpečný značí i to, že dokáže oklamat i zkušenější uživatele internetu.

Hoax – v překladu z anglického jazyka toto slovo znamená falešná zpráva, poplašná zpráva nebo výmysl. Jedná se tedy o poplašnou zprávu, která varuje například před neexistujícím nebezpečným, prosí o pomoc nebo chce pouze pobavit. Ve zprávě bývá zdůrazněna prosba o přeposlání dalším osobám.

Happy Slapping – jedná se o rizikové chování při kterém agresor napadne oběť a celý průběh incidentu je nahráván a následně zveřejněn v prostředí internetu.

Spam – nejjednodušeji jej můžeme vysvětlit jako zasílání nevyžádané elektronické pošty. Jedná se o hromadné rozesílání e-mailů a zpráv s převážně reklamním sdělením. Nejedná se o cílené rozesílání určité skupině ve společnosti nýbrž komukoliv. (Kohout, Karchňák, 2016, s. 26-31)

4 Příklady dobré praxe prevence online rizikového chování

Zmapování vývoje primární prevence rizikového chování v naší zemi není snadné. Je to způsobeno jednak již příznačnou tematickou a koncepční nehomogenitou prevence a jednak tím, že na tento vývoj měly významný vliv různé zahraniční trendy a domácí politické a společenské události. Zřejmě vůbec nejvíce zkruslujícím faktorem pak je disproporčnost vývoje jednotlivých oblastí prevence. Tyto oblasti se vyvíjejí různým tempem. Až na výjimky se nejrychleji vyvíjela a vyvíjí prevence užívání návykových látek. (Miovský, Skácelová, Zapletalová, et al., 2015, s. 18)

Aby rizikové chování dětí na internetu bylo eliminováno, je zapotřebí o této problematice s dětmi mluvit a působit na ně již od útlého věku. Domnívám se, že efektivně by mohla působit prevence, která by začínala v předškolním věku. Důležitou součástí prevence je však i informovanost rodičů o problematice online rizikového chování a samotné informace o tom, jak to na internetu a sociálních sítích funguje. Aby byla prevence efektivní, je zapotřebí, aby spolupracovaly veškeré složky, které se na prevenci podílí.

Jedinci, kteří se dopouští rizikového chování na straně agresora si často myslí, že jsou v kyberprostoru naprosto anonymní a nikdo se nikdy nedozví, kdo vlastně na té druhé straně jako agresor sedí. Nejčastější motivací k rizikovému chování na internetu je fakt, že se pachatelé a agresori domnívají, že pokud na internetu nikoho nevidí oni, nikdo nevidí je. Neuvědomují si tak následky svých činů. Nejčastějším argumentem a motivací je přesvědčení, že to dělají všichni. (Willard, 2007; In: Hulanová, 2012, s. 49-50)

Aby nedocházelo k prohlubování online rizik, měli bychom se vyvarovat:

1. Zveřejňování osobních údajů – každý by měl mít na paměti, že veškeré informace, které zveřejní na internet, mohou být zneužity.
2. Závislosti na internetu – čím více času budeme trávit online, tím větší je pravděpodobnost, že se staneme obětí online rizikového chování, není to však podmínkou.
3. Sebevražedným a sebepoškozujícím se komunitám – v období dospívání se mladí lidé často cítí na všechno sami. Své problémy pak mohou v krajních případech řešit sebepoškozováním, které může mít za následek sebevraždu. Na internetu existují weby, které široké veřejnosti poskytují informace o tom, jak páchat sebevraždu, mnohdy je k tomu i nabádají.

4. Přidávání se do gangů a nenávistných skupin – tyto skupiny podporují nenávisť k druhým. Internet používají mimo jiné také jako prostředek pro plánování nebezpečných akcí.
5. Riskantnímu sexuálnímu chování – neboli sextingu, které je opravdu nebezpečné a velmi rizikové. I když se online prostředí zdá jako ideální prostředek k hledání sexuálního partnera.
6. Násilným hrám – které podporují v mladých lidech agresi. Problémem pak je, že mladí lidé si myslí, že to je „jen hra“ mnohdy se však stává, že agresivní chování z her přenášejí do reálného světa. (Wilard, 2007; In: Hulanová, 2012, s. 50-51)

Jako ideální způsob, jak dosáhnout pozitivního výsledku, se zdá kombinace přímé edukace zaměřené na ohroženou cílovou skupinu a osoby, které jsou s touto skupinou v kontaktu, pracují s nimi, s mediálními kampaněmi, které jsou zaměřené na jednotlivé druhy rizikového chování. *„Přímá terénní práce je dle našeho názoru základním prostředkem pro šíření informací o sociálně-patologickém chování spojeném s užíváním internetu a tedy i základním funkčním nástrojem prevence.“* (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2012, s. 44)

Z výzkumu „Nebezpečí internetové komunikace IV“, při vzorku čítajícím 21 372 respondentů vyplynulo, že z citlivých údajů české děti sdílejí nejčastěji své jméno a příjmení 75,64 %, e-mailovou adresu 58,67 % a fotografii svého obličeje 55,19 %. Telefonní číslo zveřejnilo 16,78 % dětí, průměrně 14,39 % dětí zveřejňuje adresu své školy nebo bydliště. Výzkum podal informaci i o zveřejnění hesla k e-mailovému účtu, takto učinilo 2,58 % dětí. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 133)

4.1 Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže

Jedná se o dokument Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Aktuálně je v platnosti Národní strategie na období 2019-2027, která je základním strategickým dokumentem MŠMT, který tvoří a vytváří základní rámec politiky primární prevence rizikového chování v České republice. Aktuální platná strategie vychází z předchozí Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 a navazuje

na její vyhodnocení, vyhodnocení je prováděno ze SWOT analýzy. SWOT analýzu vytváří ve spolupráci s MŠMT krajsí školsí koordinátoři prevence.

Principy strategie reflektují aktuální úroveň poznání v oblastech trendů a vědecky ověřených postupů v oblasti primární prevence. Mezi hlavní funkce tohoto strategického dokumentu patří stanovení základního rámce primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže, určení hlavního cíle a priorit v rozvoji politiky primární prevence rizikového chování a podávat informace jak odborné, tak laické veřejnosti o tom, jaké cíle a priority má politika primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Národní strategie 2019-2027 si klade za hlavní cíl prostřednictvím efektivního systému primární prevence, snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik.

V České republice fungují tři úrovně specifické primární prevence. Každá z úrovní je definována cílovou skupinou programu a mírou jejího ohrožení rizikovým chováním.

1. Všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže. Zohledňuje pouze věkové složení a programy jsou realizovány ve větších skupinách jako jsou třídy či menší sociální skupiny.
2. Selektivní primární prevence je zaměřena na skupiny osob, u kterých jsou přítomny rizikové faktory ve větší míře a jsou tedy více ohrožení.
3. Indikovaná primární prevence se zaměřuje na skupinu, ale i jednotlivce, kteří jsou vystaveni výraznému působení rizikových faktorů. Podstata indikované prevence tkví v tom, že jedinec byl do vybrané skupiny indikován.

(Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027, 2019, online)

4.2 Semiramis z.ú. – primární prevence na základních školách

U nás v Královehradeckém kraji se můžeme setkat s programy primární prevence, které uskutečňuje organizace Semiramis z.ú. Semiramis se zaměřuje na služby primární prevence rizikového chování a poradenství pro děti, dospívající, jejich rodiče a školy. (Programy dlouhodobé primární prevence, 2021, online)

V rámci primární prevence na školách poskytují dlouhodobé programy primární prevence a snaží se tak předcházet problémům spojeným s rizikovým chováním nebo tyto problémy oddálit do co nejpozdějšího věku. Programy dlouhodobé primární prevence jsou vedeny interaktivní formou za využití řady psychosociálních her s prvky

zážitkové pedagogiky. Prostřednictvím těchto aktivit jsou dětem předávány informace o rizikovém chování. V celém průběhu programu primární prevence se pracuje s tématy pozitivních mezilidských vztahů, sebeovládáním, asertivitou, odmítáním, stresovými situacemi. (Programy dlouhodobé primární prevence, 2021, online)

Semiramis dále nabízí programy všeobecné dlouhodobé primární prevence, které jsou zaměřené na rizikové chování na základních školách a na nižším stupni víceletých gymnázií. Tento program blíže specifikuje a informuje o rizikovém chování, které souvisí s návykovými látkami. Pro 2. stupeň základní školy praktické (6. -9. ročník) Semiramis nabízí program selektivní dlouhodobé primární prevence rizikového chování. Program je zaměřen na práci s kolektivem a budování pozitivních mezilidských vztahů, klade důraz na rozvoj a posilování sociálních dovedností přátelských vztahů. Stejnou nabídku programů primární prevence nabízí také organizace Laxus z.ú. (Programy dlouhodobé primární prevence, 2021, online)

4.3 Projekt E-Bezpečí

Jedná se o celorepublikový projekt, který je certifikovaný a zaměřuje se na výzkum, vzdělávání, prevenci, intervenci a osvětu, která je spojena s rizikovým chováním v online prostředí internetu. Projekt E-Bezpečí je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace při Pedagogické fakultě Palackého v Olomouci a spolupracuje i s jinými organizacemi podobného zaměření. V současné době je tento projekt fungujícím národním preventivním projektem, který svou pomoc nabízí a poskytuje velkému množství uživatelů (děti i dospělí). Je podporován MŠMT, MVČR a Policií České republiky. (Informace o projektu, 2020, online)

Tento projekt se zaměřuje především na tyto formy rizikového chování:

1. Kybergrooming
2. Kyberstalking a stalking
3. Kyberšikanu a sexting
4. Hoax, spam, fake news
5. Rizika sociálních sítí
6. Netolismus, nomofobie (online závislosti)
7. Fenomén youtubering
8. Zneužívání osobních údajů v prostředí internetu

E – Bezpečí nabízí své činnosti formou terénní práce a pracuje s různými cílovými skupinami. Nabízí přednáškovou činnost, preventivní vzdělávací akce a besedy. Besedy mapují konkrétní nebezpečné a nežádoucí jevy, zmiňují možnosti jejich prevence a ochranu proti útočníkům. Aby účastníci měli představu o rizikovosti jevů, vychází besedy z modelových situací skutečných kauz, které se staly. Besedy jsou doprovázeny prezentací a videoukázkami. Cílovou skupinou E-Bezpečí jsou děti, žáci a studenti od 1. stupně základních škol, dále pak učitelé, preventisté sociálně patologických jevů a metodici prevence, kteří působí na školách. Do cílové skupiny spadá také městská policie a Policie ČR, vychovatelé, pracovníci sociálně – právní ochrany dětí a také rodiče. (Informace o projektu, 2020, online)

Kromě toho, že se tento projekt specializuje na vzdělávací akce, tak pořádá i pravidelná celorepubliková šetření, která se zaměřují na rizikovou komunikaci v online prostředí, nabízí také online poradnu a vydává řadu tiskovin pro žáky, ale i pro učitele, které se zaměřují na rizikové chování a bezpečné chování v prostředí internetu. Za celou dobu působení projektu E-Bezpečí prošlo jejich výcvikem přes 60 000 žáků základních a středních škol. Proškoleny bylo více než 10 000 dospělých a pomocí online kybernetické poradny, pomohli více než 2 500 obětem kyberkriminality. (Informace o projektu, 2020, online)

5 Vybrané sociální sítě

Abychom se mohli zabývat sociálními sítěmi je nutné nejdříve definovat, co to sociální síť je a kde se sociální sítě nachází. Sociální sítě můžeme najít na internetu, chceme-li v kyberprostoru. Internet je vlastně medium. Kyberprostor (cyberspace) je možné definovat jako prostor pro kybernetické aktivity nebo jako prostor. Který je tvořený informačními a komunikačními technologiemi. Kyberprostor vytváří virtuální svět, který je paralelou k prostoru reálnému a má své určité znaky jako je například globálnost, dostupnost, otevřenost a bohatost na informace. (Kolouch, 2016, s. 43-46)

Tak, jak bylo zmíněno výše, internet je medium. Medium je určitý prostředník, v tomto kontextu je to prostředník mezi dvěma osobami nebo napříč společnostmi. Měli bychom mít na paměti, že internet a potažmo sociální sítě rizikové chování netvoří. Rizika a online rizikové chování ve virtuálním prostředí vytváříme my jako lidé. Internet je pouze prostředek, který je ke zprostředkování rizikového chování využit.

„Kyberprostor je prostor, který se nám otevírá ve chvíli, kdy pomocí internetových sítí vstupujeme do on-line prostředí.“ (Hulanová, 2012, s. 27)

Vznik internetu bychom mohli přirovnat například k vynálezu automobilu nebo telefonu. To, že užíváme internet vždy vedlo a povede k určitým velkým změnám. Internet nám všem usnadňuje komunikaci a pomáhá nám svým způsobem zkracovat vzdálenost mezi našimi nejbližšími, kteří žijí v jiné městě či v zahraničí. Zdá se, že internet je však daleko vlivnější než výše zmíněné vynálezy. Toto komunikační medium mění styl naší komunikace, mění styl práce, místo výkonu práce, kdy i v aktuální coronavirové době lidé mohou pracovat z domu. Internet jako takový mění naše životy, hýbe světem jako dříve světem pohnul například vynález knihtisku. (Hulanová, 2012, s. 16-21)

Pod termínem sociální síť si můžeme představit určitý druh služby, která umožňuje uživatelům komunikovat, sdílet data a informace mezi sebou. Je to výrazně odlišný druh komunikace například v porovnání s telefonickým hovorem. Jedním z nejzákladnějších rysů komunikace na sociálních sítích je nutnost založení profilu, který prezentuje naši osobnost. Dalším prvkem, který komunikaci na sociálních sítích odlišuje od běžného rozhovoru, je sdílení dat jako jsou například fotografie, videa či odkazy. (Kolouch, 2016, s.151) Sociální síť definuje také sociologie jako propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují, avšak mohou a nemusí být pokrevní příbuzní. Sociální sítě se tvoří

na základě společných zájmů nebo různých jiných důvodů například kultura či politika. (Pavlíček, 2010, s.125)

Na sociálních sítích o sobě lidé nemusí říkat vždy pravdu, dokládá to také výzkum „Nebezpečí internetové komunikace III“, který se zaměřuje na to, zda respondenti o sobě říkají pravdu a zda věří tomu, co jim o sobě říkají ostatní lidé ve virtuálním prostředí internetu. Celkový počet respondentů výzkumu byl 10 830 a jednalo se o děti a mladistvé. Z tohoto vzorku pouze 30,27 % odpovědělo, že o sobě na internetu říká vždy pravdu, z tohoto faktu vyplývá, že 69,73 % dětí a mládeže ve virtuálním prostředí občas zalže. 2,38 % respondentů věří, že jim o sobě lidé na internetu říkají vždy pravdu, 76,80 % respondentů někdy věří a někdy nikoliv, 20,82 % dotazovaných pak nikdy nevěří tomu, co jim o sobě ostatní na internetu sdělí. (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2012, s. 11, 40)

5.1 Facebook

Původně byla tato síť vytvořena pro studenty Harvardské univerzity a sloužila k vytváření a provázanosti studentských kontaktů. Studentům síť umožnila získat možnost nalézt a kontaktovat spolužáky s podobnými nebo stejnými zájmy. Zakladatelem je bývalý student, již zmíněné Harvardské univerzity, Mark Zuckerberg. V roce 2004 pak vznikla sociální síť s názvem Facebook, jejíž rozšíření mezi uživateli bylo přímo masivní. Další velké rozšíření ve společnosti bylo u Facebooku zaznamenáno v roce 2006. Facebook v tomto roce vydal smluvní podmínky, ve kterých umožnil registraci a užívání služby této sítě jakékoliv osobě, která dosáhla věku 13 let. (Kolouch, 2016, s. 152-153; Pavlíček, 2010, s. 136-137)

Systém Facebooku funguje na principu zakládání profilů, k založení dojde ihned po registraci nového uživatele. Po přihlášení se nám v horní části obrazovky objeví modrá lišta, která slouží jako oznamovací oblast, najdeme zde informace o žádostech do přátel, nově příchozí soukromé zprávy a další upozornění, o kterých se dozvíme vždy, když dojde k nějaké události, která je spojená s uživatelem (komentáře u příspěvků, pozvánky do skupin a na události apod.) V této liště máme také možnost vyhledávání uživatelů, událostí, skupin a mnoho dalšího. (Pavlíček, 2010, s. 138-139)

Sociální síť Facebook u nás v České republice používá přibližně 3,8 milionu lidí. Děti a mladistvých zde najdeme přibližně 670 tisíc. Stěžejním problémem této sítě je fakt, že se jedná o zahraniční firmu, která má hlavní sídlo v USA to znamená, že veškeré

aktivity probíhající na Facebooku podléhají americkému právu. Provozovatelé neřeší, jací uživatelé se zde zaregistrují, stěžejní pro ně je, že dotyčná osoba uvede při registraci věk starší 13ti let. Toto jednoduché obejití zákona představuje riziko v tom, že běžně u nás děti v páté třídě užívají Facebook, sdílí zde veřejně své osobní informace a bez zábran komunikují s cizími lidmi a navazují nové kontakty. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 28-29)

5.2 Instagram

Instagram se řadí vedle Facebooku a Twitteru mezi nejpopulárnější sociální sítě na internetu. Jedná se o platformu, která funguje na principu sdílení obrázků a videí, byla spuštěna v říjnu 2010 a stále získává více na popularitě. V prosinci 2014 měl Instagram více než 300 milionů uživatelů po celém světě a v září 2015 již 400 milionů lidí po celém světě. Svou popularitu a oblíbenost si Instagram získal díky možnosti okamžitému sdílení momentů z každodenního života uživatele. Sociální síť je určena především pro používání na chytrých mobilních telefonech. Aktuálně je možné Instagram využívat i na tabletech či stolních počítačích a noteboocích. Na Instagramu jsou dvě uživatelské role, a to uživatelé (posteři) a sledující (followeři). Uživatel je vlastníkem účtu na Instagramu a pouze on může na svém účtu publikovat a sdílet nový obrázek či video. Sledující je někdo, kdo se může přihlásit k odběru účtu postera a poté uvidí obsah jeho profilu. (Studying Organizations on Instagram, 2016, online)

Pokud chceme začít s používáním Instagramu, musíme si stáhnout aplikaci a zaregistrovat si účet. Aplikace je k dispozici zdarma pro všechny druhy chytrých mobilních telefonů, které podporují přístup na internet. Při prvním otevření aplikace jsme vyzváni k vytvoření nového účtu nebo k přihlášení pomocí účtu na Facebooku. Pokud se rozhodneme vytvořit nový účet, postup je podobný jako na ostatních sociálních sítích. K registraci je nutné zadat své telefonní číslo nebo e-mailovou adresu, celé jméno a uživatelské jméno s heslem. Instagram funguje na jednoduchém principu. Sledujeme účty, které nás zajímají, ostatní uživatelé mohou sledovat zase nás a navzájem si můžeme „lajkovat“ a komentovat příspěvky. V nastavení našeho profilu můžeme zvolit, zda náš účet bude soukromý či naopak veřejný. (A beginner's guide to Instagram, the wildly popular photo-sharing app with over a billion users, 2020, online)

5.3 Twitter

Twitter je bezplatná mikrobloginovací služba sociálních sítí, která registrovaným členům umožňuje vysílat krátké příspěvky zvané *tweety*. Členové Twitteru mohou vytvářet a sdílet tweety a sledovat tweety ostatních uživatelů pomocí více platform a zařízení. Tweety a odpovědi na tweety lze zasílat prostřednictvím textových zpráv mobilních telefonů nebo zveřejněním na webu Twitter.com. (Twitter, 2021, online)

Počátek této sociální sítě je spjatý s rokem 2006 a jejím zakladatelem je Jack Dorsey, který je v současné době předsedou společnosti Twitter. Jeho myšlenka založení Twitteru tkvěla v komunikaci mezi lidmi v krátkých textových zprávách. Zprávy byly a omezeny na 140 znaků z důvodu ideální délky, která je pohodlná pro čtení na mobilních telefonech a stručně informuje o tom, co uživatelé právě dělají nebo nad čím přemýšlí. První prototyp nové sociální sítě byl používán jako služba pro zaměstnance firmy Odeo, 15. července roku 2006 byl pak Twitter představen i veřejnosti. V současné době je na Twitteru aktivních více než 250 miliónů účtů, jedná se o jednu ze sociálních sítí, která si dokázala získat miliony uživatelů a je známá po celém světě. Tweet může uživatel doplnit o obrázek či odkaz. Často se setkáváme s tím, že tato sociální síť bývá označována jako mikrobloginovací systém. Twitter je možné využívat přes webový prohlížeč nebo na mobilních telefonech. (Kluba, Mikrobloginovací sociální síť Twitter, 2021, online; Pavlíček, 2010, s. 145-146)

Stejně jako v případě sociální sítě Facebook i zde je potřebné k užívání Twitteru založení účtu. K založení používáme platnou e-mailovou adresu, vyplňujeme celé své jméno, uživatelské jméno a zvolíme si heslo. Dříve byla pro používání aplikace nutná znalost angličtiny, aktuálně je Twitter přístupný i v českém jazyce. Po přihlášení se nám zobrazí domácí stránka, která má obdobnou funkci jako hlavní stránka Facebooku – vidíme zde všechny nové příspěvky od jiných uživatelů, ke kterým má uživatel přihlášený odběr. (Pavlíček, 2010, s. 147)

5.4 YouTube

Vznik veřejné platformy YouTube se datuje k roku 2005 a je spojován se třemi zakladateli – Chad Hurley, Steve Chen a Jawed Karim. Původním záměrem bylo vytvořit portál, kam uživatelé budou moci nahrávat svá domácí videa a sdílet tento obsah s ostatními lidmi i na jiných sociálních sítích. Postupně se ale YouTube dostalo do

povědomí veřejnosti, a tak jej začaly využívat i další skupiny lidí jako například hudebníci pro zveřejňování svých hudebních klipů. YouTube můžeme používat v 80 různých jazycích a najdeme ho v 91 zemích. V České republice funguje od října roku 2008. Statistiky z roku 2015 uvádí přibližně dvě miliardy přístupů denně a každou minutou uživatelé nahrávali přibližně 300 hodin nových videí. K roku 2020 jsou tato čísla však značně vyšší, na portál bylo nahráno před 500 hodin nových videí. (YouTube, online, 2021)

Princip Youtube je takový, že se každý může zdarma zaregistrovat a sdílet videa s ostatními uživateli. Při registraci zadáváme své datum narození a pokud nám nebylo 18 let jsou nám odepřena videa, která Youtube vyhodnotil jako nevhodná pro mladistvé. Celý projekt YouTube stojí ekonomicky na reklamě, která se nám vždy přehraje před začátkem videa či se zobrazí ve spodní části videa v průběhu, co video sledujeme. Aby tato reklama fungovala, není možné video z YouTube stáhnout do počítače, pokud si ho chceme přehrát znovu, tak jedinou možností je vyhledat video znovu na YouTube. (Pavlíček, 2010, s. 155)

V současné době se setkáváme s trendem youtuberství, které se u nás objevilo přibližně před deseti lety. Youtuberem je někdo, kdo natáčí pravidelně videa s nejrůznější tematikou, nahrává je na YouTube a sbírá tak nové odběratele. Mezi nejznámější youtubery patří například Jirka Král, Stejk, Tary, Týnuš Třešnicková, Anna Šulc a další. Bohužel i u těchto osob dochází k rizikovému chování na internetu, videa sledují převážně děti a komentují je nevhodným a často vulgárním způsobem. Přemýšlet by se dalo také nad tím, jak tato komunita lidí působí na dospívající generaci. Mezi youtubery jsou ale i tací, kteří se zabývají fakty a edukačním obsahem. V současné době pandemie tak edukační obsah videí, mohl ulehčit situaci žákům, neboť youtubeři měli edukační obsah zpracovaný do detailu, ať už se jednalo o matematiku, fyziku nebo český jazyk.

6 Výzkumné šetření zaměřené na rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích

Poslední kapitolou bakalářské práce je vyhodnocení výzkumného šetření, které proběhlo v březnu roku 2020 a bylo zaměřeno na zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně základních škol s rizikovým chováním na sociálních sítích. Cílovou skupinou byli žáci 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady ve věkové kategorii 11-15 let.

6.1 Metodologie výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady s rizikovým chováním na sociálních sítích.

Nezbytnou součástí výzkumného šetření je stanovení výzkumného problému bakalářské práce. Správně definovaný výzkumný problém je podle Chrásky charakterizován jako otázka, která vyjadřuje vztah mezi jednotlivými proměnnými. Při formulaci jeho znění, bychom měli respektovat následující doporučení:

- Problém by měl být formulován konkrétně, jednoznačně, a pokud je to možné, tak v tázací formě.
- Problém musí předpokládat možnost empirického ověřování. Nelze ve výzkumu zkoumat problémy, které nejsou empiricky ověřitelné.
- Problém by měl vyjadřovat vztah mezi alespoň dvěma nebo více proměnnými. (Chráska, 2016, s. 13-14)

Výzkumný problém této bakalářské práce zní: Jaký je pohled dětí 2. stupně základních škol na rizikové chování na sociálních sítích a jaké jsou jejich zkušenosti v této oblasti?

Tak jako stanovení výzkumného problému a vymezení cíle výzkumného šetření, je pro výzkumné šetření stěžejní rovněž stanovení hypotéz. Dle Gavory není hypotéza jakýkoliv předpoklad „střílení do prázdna“. Hypotéza je vědecký předpoklad. Tento předpoklad je vyvozen z vědecké teorie, která je již teoreticky zpracována. Hypotéza musí vycházet z poznatků, které jsou o zkoumaném jevu známy. Pokud se hypotéza po provedení empirického výzkumu nepotvrdí, nastává situace, kdy vzniká nová teorie, kterou je třeba verifikovat. Stanovení hypotéz bývá u výzkumných studií nejčastější

slabinou. Přitom má hypotéza jen tři základní vlastnosti, které Gavora nazývá „zlatá pravidla hypotézy“:

1. Hypotéza je tvrzení, které se vyjadřuje oznamovací větou. Na konci výzkumu/výzkumného šetření musíme toto tvrzení potvrdit nebo vyvrátit. Naopak výzkumný problém je vyjadřován tázací formou.
2. Hypotéza vyjadřuje vztah mezi proměnnými.
3. Hypotézu musí být možné testovat, proměnné musí být měřitelné nebo by měly umožňovat kategorizaci. (Gavora, 2000, s. 50-53)

Pro výzkumné šetření, které se zaměřuje na povědomí o rizikovém chování a zkušenosti s rizikovým chováním dětí 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady na sociálních sítích, byly stanoveny a blíže popsány následující hypotézy:

H1: Více než 50 % zkoumaných dětí na internetu komunikuje s osobou, kterou neznají.

Výzkumu „Nebezpečí internetové komunikace IV“, kterého se účastnilo celkem 21 372 respondentů, z toho 14 654 (68, 57 %) dívek a chlapců ve věku 11-14 let a 6 718 (31,43 %) dívek a chlapců ve věku 15–17 let. Z výzkumu vyplynulo, že 53,16 % ze 17 418 respondentů, komunikuje na internetu s lidmi, které neznají osobně. Téměř 58 % z 17 171 respondentů považuje za rizikovou komunikaci s lidmi na internetu, které neznají osobně a 76,07 % z 17 366 respondentů považuje za riskantní a nebezpečnou schůzku s někým z internetu, koho osobně neznají. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 104, 121-130)

H2: Více než 7 % zkoumaných dětí zašle další osobě své intimní (nahé/polonahé) fotografie.

Z výzkumu „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru“ provedeného v roce 2017 vyšlo najevo, že dochází k nárůstu sdílení intimního materiálu, ve srovnání s výsledky výzkumu z roku 2012. V roce 2012, kdy se na výzkumu podílelo 10 700 respondentů, 7,23 % dětí odeslalo fotografie s intimním materiálem. V roce 2017 bylo dětí, které takový materiál poslaly další osobě 15,37 % z 4 878 respondentů. (Výzkumné zprávy, Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru, 2020, online; Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 131-132)

H3: Čas strávený na internetu u zkoumaných dětí ve věku 11-15 let je v průměru 120–240 minut denně.

Z výzkumu „EU Kids online 2020“, který byl zaměřen na působení dětí na internetu v 19ti evropských zemích, vyplynulo, že děti v České republice ve věku 9–11 let tráví na internetu denně v průměru 114 minut denně, děti ve věku 12–14 let v průměru 184 minut denně a děti ve věku 15–16 let v průměru 252 minut denně. Z výzkumu bylo též patrné, že průměrně více času na internetu tráví dívky. (EU Kids Online 2020, 2020, online) Dle výzkumné zprávy „EU Kids Online IV in the Czech Republic 2017-2018“ se tohoto výzkumu zúčastnilo 2 825 dětí a adolescentů ve věku 9-16 let. (Bedrošová, Hlavová, Macháčková a kol., EU Kids Online IV in the Czech Republic 2017-2018, 2020, online)

H4: Přes 70 % zkoumaných dětí je na internetu kontrolováno rodiči.

V roce 2018 prováděl projekt E-Bezpečí výzkum „Rodič a rodičovství v digitální éře“, kterého se zúčastnilo 1 093 rodičů z čehož 24,26 % tvořilo rodiče dětí ve věku 11-15 let. Z celkového počtu rodičů odpovědělo 83 %, že ví, jaké informace na internetu jejich děti vyhledávají. 81,24 % rodičů, odpovědělo, že ví, jaké stránky jejich děti na internetu vyhledávají. (Výzkumné zprávy: Rodič a rodičovství v digitální éře, 2018, online)

Abychom mohli hypotézy potvrdit či vyvrátit, je zapotřebí vycházet ze sběru dat. Mezi nejfrekventovanější techniky sběru dat můžeme dle Pány a Somra zařadit:

1. Přímé pozorování – jedná se o zaměřené, plánované vnímání určitých jevů. To, co bylo vnímáno, je následně pečlivě a systematicky zaznamenáno.
2. Rozhovor – informace, které jsou potřebné pro výzkum, jsou získávány v přímé interakci s respondentem, a to dvojnásobem – tváří v tvář nebo prostřednictvím telefonu.
3. Dotazník – odpovědi, které jsou stěžejní pro výzkum, respondent zaznamenává do dotazníku. Dotazník může být tištěný nebo v online formě.
4. Analýza dokumentů – jedná se o analýzu z dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem našeho výzkumu. (Pána, Somr, 2007, s. 16)

Pro výzkumné šetření byla použita metoda kvantitativního výzkumu. Tuto metodu můžeme označit jako záměrnou a systematickou činnost, při které dochází ke zkoumání, ověřování a testování hypotéz o vztazích mezi konkrétními jevy. Kvantitativně orientovaný výzkum je vhodný pro výzkumy v oblasti pedagogických i sociálních věd.

Aby bylo možné provést efektivní výzkum, je nutné dodržení stanovených fází procesu, které Chráska definuje následovně:

- Stanovení problému
- Formulace hypotézy
- Testování (ověřování) hypotézy
- Vyvození závěrů a jejich prezentace (Chráska, 2016, s. 11)

Přičemž první dvě fáze byly naplněny. Byl stanoven výzkumný problém a formulovány hypotézy.

Sběr dat a výzkumný soubor

Výzkumné šetření proběhlo v březnu roku 2020 na 2. stupni základních škol Opočno a Voděradky. Pro realizaci screeningu, byla nutná předchozí komunikace s vedením škol. Ředitele bylo zapotřebí seznámit s důvodem výzkumu, zajímalo je, proč jsem pro výzkumné šetření vybrala právě jejich školu. Oba ředitelé škol mě poprosili o následnou zprávu s výsledky šetření. Zajímalo je, jaké povědomí mají o rizikovém chování jejich žáci a zda se s rizikovým chováním setkávají i přes to, že jsou ve školách realizovány preventivní programy a školy mají své vlastní školní psychology a metodiky prevence. Dotazníky jsem do škol předala osobně, přičemž jsem se zaměřila na informativní nástěnky s důležitými pojmy a pokyny vztahující se k rizikovému chování. Na obou základních školách byly nástěnky umístěny na dobře přístupných frekventovaných místech a informace tak byly žákům snadno dostupné.

Výzkumné šetření bylo prováděno kvantitativní formou za pomoci nestandardizovaného dotazníku, jehož vytvoření bylo součástí bakalářské práce. Dotazník byl distribuován v tištěné formě. Gavora spojuje dotazník s dotazováním, charakterizuje ho jako způsob písemného kladení otázek a následně pak získávání písemných odpovědí. Jedná se o nejfrekventovanější metodu zjišťování. Z dotazníků získáváme velké množství informací za relativně krátkou dobu. (Gavora, 2010, s. 121)

Celkem dotazník vyplnilo 157 respondentů, všechny dotazníky byly vráceny a vyplněny v plném rozsahu kladených otázek. Pro zjištění srozumitelnosti dotazníku byl před distribucí dotazníku do škol proveden předvýzkum, pro který bylo vybráno celkem 7 respondentů v pubescentním věku. Podle všech sedmi respondentů byl dotazník srozumitelný a nebylo tak zapotřebí provádět další úpravy.

Dotazník obsahoval úvodní vstupní část, kde byli respondenti seznámeni s autorem a důvodem výzkumného šetření. Dotazník obsahoval celkem 23 otázek, 2 otevřené, jednu

polouzavřenou a 20 uzavřených. První 3 otázky byly zaměřeny na zjištění základních údajů o respondentovi (pohlaví, věk, ročník). Další otázky byly zaměřeny na znalost pojmů jako je kyberšikana, kybestalking, kybergrooming nebo sexting. V dalších otázkách byl dotazník zaměřen na zkušenosti dětí s online rizikovým chováním.

Pro výzkumné šetření je nezbytné stanovit výzkumný soubor, který musí být přesně vymezen, aby bylo zřejmé, na koho se výsledky šetření vztahují. Výzkumný soubor byl pro účely tohoto výzkumného šetření zvolen záměrným výběrem. Záměrný výběr je takový, kdy jsou respondenti vybíráni na základě relevantních znaků. V případě tohoto šetření se jedná o žáky 2. stupně základních škol. (Gavora, 2010, s. 73, 79)

První a druhá tabulka vyhodnocuje první položky dotazníku, které se zaměřovaly na zjištění pohlaví a věku dětí. Z celkového počtu 157 respondentů (výzkumného souboru) tvoří 47,77 % dívky a 52,23 % chlapci. Zaměříme-li se na jednotlivé školy odděleně, v Opočně tvořily 50,52 % dívky a 49,48 % tvořili chlapci. Ve Voděradech tvořily 43,33 % respondentů dívky a 56,67 % tvořili chlapci. Na základě těchto dat lze konstatovat, že genderově je výzkumné šetření vyvážené, obě strany pohlaví jsou zastoupeny v přibližně stejném počtu.

Tab. 1 - Složení výzkumného souboru ZŠ Opočno

Základní škola Opočno			
Věk	Dívky	Chlapci	Celkem
11 let	4	3	7
12 let	15	13	28
13 let	13	11	24
14 let	10	11	21
15 let	7	10	17
Celkem	49	48	97

Tab. 2 – Složení výzkumného souboru ZŠ Voděrady

Základní škola Voděrady			
Věk	Dívky	Chlapci	Celkem
11 let	4	7	11
12 let	5	13	18
13 let	8	6	14
14 let	8	7	15
15 let	1	1	2
Celkem	26	34	60

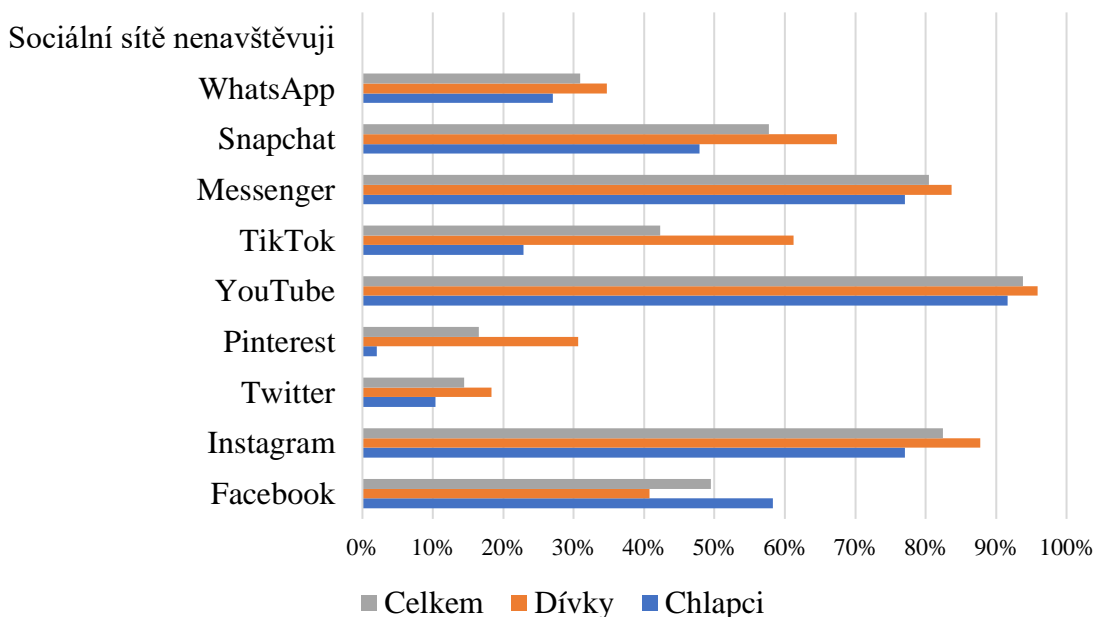
6.2 Analýza výzkumného šetření

Výsledky ze sběru dat pomocí dotazníku jsou okomentovány a interpretovány v grafech. Grafy jsou seřazeny v pořadí, ve kterém byly kladeny otázky. Dotazník v plném rozsahu, je přiložen jako příloha A. Dotazník vyplnilo celkem 157 respondentů – 97 respondentů ze ZŠ Opočno a 60 respondentů ze ZŠ Voděrady. Pro lepší přehlednost budou některé výsledky interpretovány odděleně.

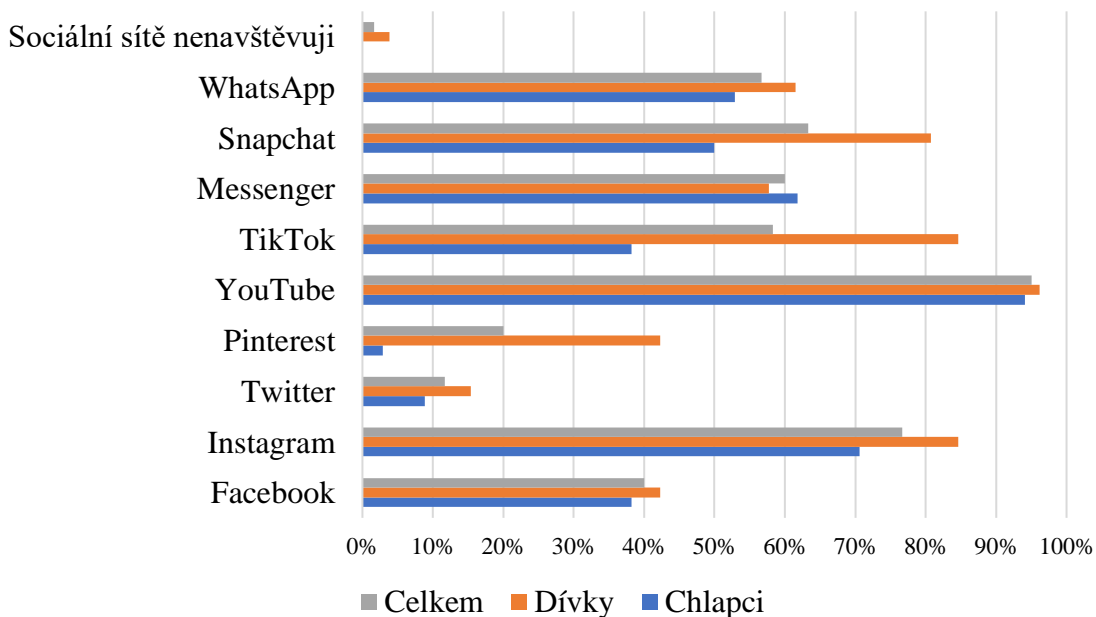
Po úvodních otázkách, které zmapovaly cílovou skupinu, pokračoval dotazník konkrétními otázkami, které se týkaly výzkumného problému. Čtvrtá otázka dotazníku byla polouzavřená a směřovala na plošné zjištění sociálních sítí, které jsou dětmi 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady v současné době nejvíce navštěvovány. Respondenti zde měli na výběr 11 odpovědí. 9 odpovědí zahrnovalo názvy konkrétních sociálních sítí, jedna odpověď byla volena pro ty, kteří sociální sítě nenavštěvují a poslední volba byla otevřená, děti zde mohly uvést další výše neuvedené sociální sítě, které navštěvují.

Z Grafu 1 je zřejmé, že nejvíce navštěvovanou sociální sítí žáků ZŠ Opočno, kterou navštěvuje 93,81 % dětí, je YouTube. Druhou nejvíce navštěvovanou sociální sítí je Instagram, který vybralo 82,47 % žáků, třetí místo patří komunikačnímu portálu Messenger, který používá 80,41 % respondentů. Nikdo z respondentů ZŠ Opočno nevybral odpověď, že nenavštěvuje žádnou ze sociálních sítí, tzn. že každé dítě této školy navštěvuje alespoň jednu sociální sít'.

Nejfrekventovanější sociální sítí, kterou navštěvují žáci ZŠ Voděrady je stejně jako v případě ZŠ Opočno YouTube s 93,33 %. Druhou nejnavštěvovanější sítí žáků ZŠ Voděrady byl rovněž Instagram, který navštěvuje 76,67 % dětí. Třetí nejpoužívanější sítí žáků ZŠ Voděrady je Snapchat, který aktivně využívá 63,33 % respondentů. Jedna (1,67 %) dívka ZŠ Voděrady sociální sítě nenavštěvuje. Tyto výsledky jsou vyhodnoceny v Grafu 2.

Graf 1 – Navštěvované sociální sítě ZŠ Opočno

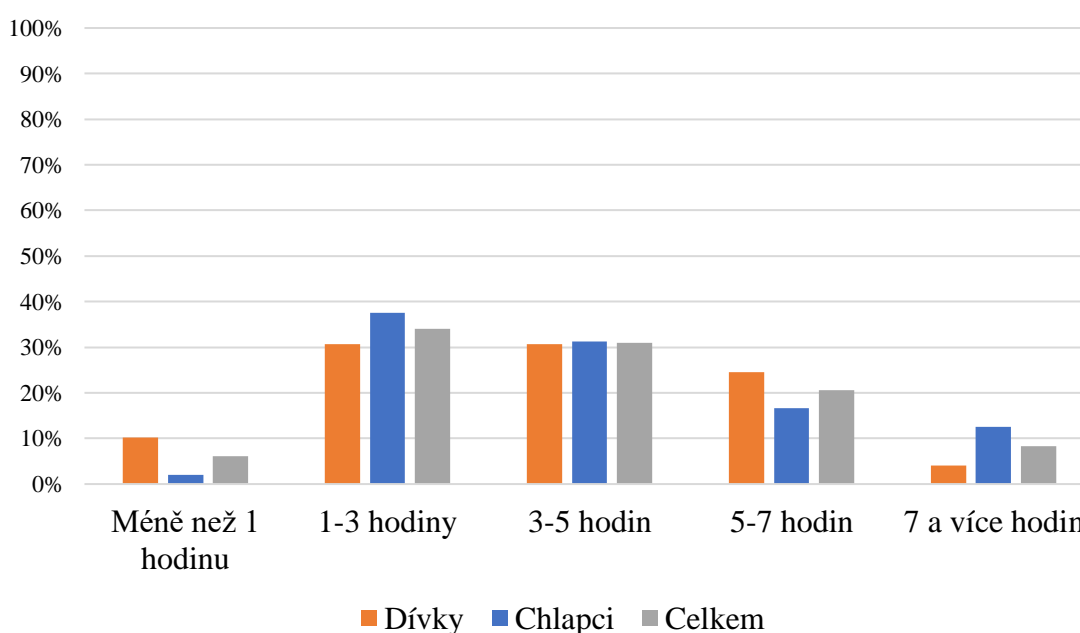
Graf 2 – Navštěvované sociální sítě ZŠ Voděrady

V páté otázce dotazníku, děti odpovídaly, kolik času si myslí, že stráví na sociálních sítích/internetu. Na výběr měly odpovědi, které byly odstupňované od méně než 1 hodiny až po více než 7 hodin denně. Průměrný čas, který děti tráví v prostředí sociálních sítí/internetu je zpracován v Tab. 3. Žáci ZŠ Opočno (N=97) tráví na internetu v průměru 231 minut, žáci ZŠ Voděrady (N=60) tráví na internetu v průměru 172 minut denně. Průměrný čas, který výzkumný soubor (N=157) stráví v prostředí internetu je 208 minut denně.

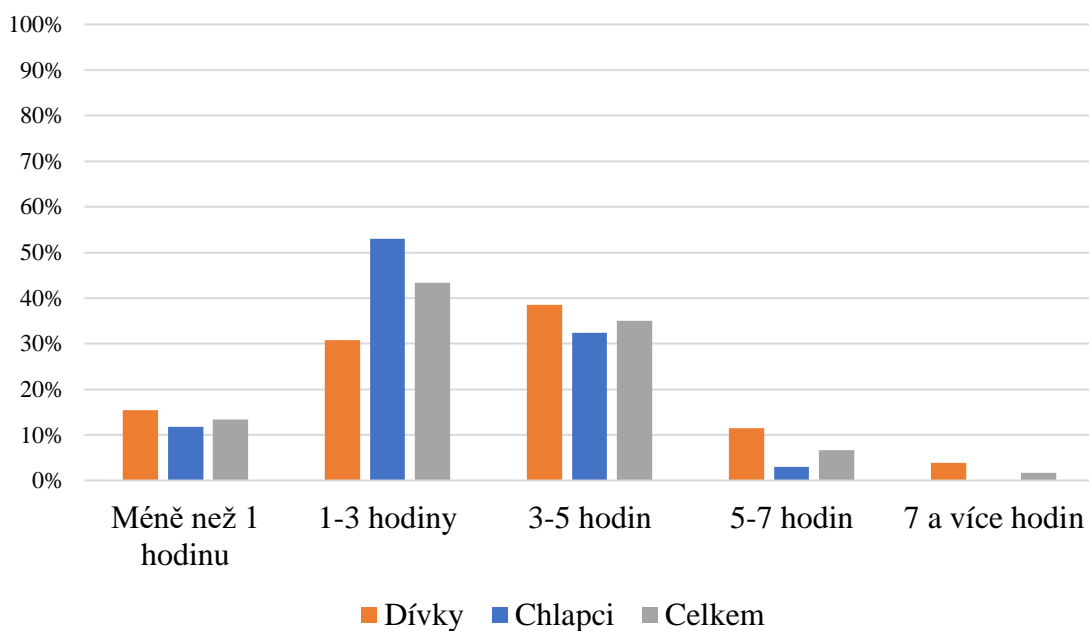
Tab. 3 – Průměrný čas strávený na internetu

	Opočno	Voděrady	Celkem
< 1 hodinu	6	8	14
1-3 hodiny	33	26	59
3-5 hodin	30	21	51
5-7 hodin	20	4	24
> 7 hodin	8	1	9
Průměr (minut)	231	172	208

Čas, který děti tráví na sociálních sítích/internetu, má na problematiku sledovanou v této bakalářské práci zásadní vliv. Pro lepší názornost byl tento parametr zpracován do Grafů 3 a 4. Je zřejmé, že největší podíl dětí tráví v prostředí internetu 1-3 hodiny denně, odpovědělo tak 34,02 % dětí (N=97) ZŠ Opočno a 43,33 % dětí ZŠ Voděrady (N=60).

Graf 3 – Čas strávený na sociálních sítích ZŠ Opočno

Graf 4 – Čas strávený na sociálních sítích ZŠ Voděrady

V další části dotazník prostřednictvím otázek 6., 7., 8., 9. zjišťuje, zda děti mají povědomí o významu pojmů kyberstalking, sexting, kybergrooming a kyberšikana. Všechny zmíněné formy již slyšely od svých vyučujících při hodinách občanské výchovy a jsou zmíněny i na informačních nástěnkách s preventivními informacemi. Proto považují za důležité ověřit, zda si tyto informace pamatují. Dotazník dětem nabízel možnost výběru z definic, kdy byla vždy právě jedna odpověď k danému pojmu správná.

Pro 57,14 % dívek (N=49) a pro 60,42 % chlapců (N=48) ze ZŠ Opočno znamená kyberstalking využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby, kterým dochází k vyvolání pocitu strachu o své soukromí, zdraví a život. Pro 26,53 % dívek a 29,17 % chlapců ZŠ Opočno znamená kyberstalking dlouhodobou, psychickou šikanu na sociálních sítích nebo prostřednictvím mobilního telefonu (SMS). Pro 16,33 % dívek a 10,42 % chlapců ZŠ Opočno znamená kyberstalking manipulativní online komunikaci útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.

Ve srovnání se ZŠ Voděrady 53,85 % dívek (N=26) a 50 % chlapců (N=34) považuje za kyberstalking využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby, kterým dochází k vyvolání pocitu strachu o své soukromí, zdraví a život. To, že kyberstalking znamená dlouhodobou, psychickou šikanu na sociálních sítích nebo

prostřednictvím mobilního telefonu (SMS), se domnívá 26,92 % dívek a 23,53 % chlapců. A pro 34,62 % dívek a 26,47 % chlapců ZŠ Voděrady znamená kyberstalking manipulativní online komunikaci útočnicka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.

Sexting považuje 61,22 % dívek (N=49) a 54,17 % chlapců (N=48) ZŠ Opočno jako odesílání zpráv se sexuálním obsahem a sexuálními fotografiemi. 22,45 % dívek a 27,08 % chlapců pak sexting vnímá pouze jako intimní kontakt, odesílání textových zpráv se sexuálním obsahem a intimních fotografií za sexting nepovažují. Jako manipulativní online komunikaci útočnicka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání označilo sexting 18,37 % dívek a 12,50 % chlapců ZŠ Opočno.

Na stejné otázky odpověděly dívky (N=26) a chlapci (N=34) ZŠ Voděrady následovně. 76,92 % dívek a 67,65 % chlapců sexting označuje jako odesílání zpráv se sexuálním obsahem a sexuálními fotografiemi. Pojmu sexting rozumí 7,69 % dívek a 20,59 % chlapců jako pouhému intimnímu kontaktu, nezahrnují do něj textové zprávy se sexuálním obsahem. 19,23 % dívek a 11,76 % chlapců se domnívá, že sexting je manipulativní online komunikace útočnicka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.

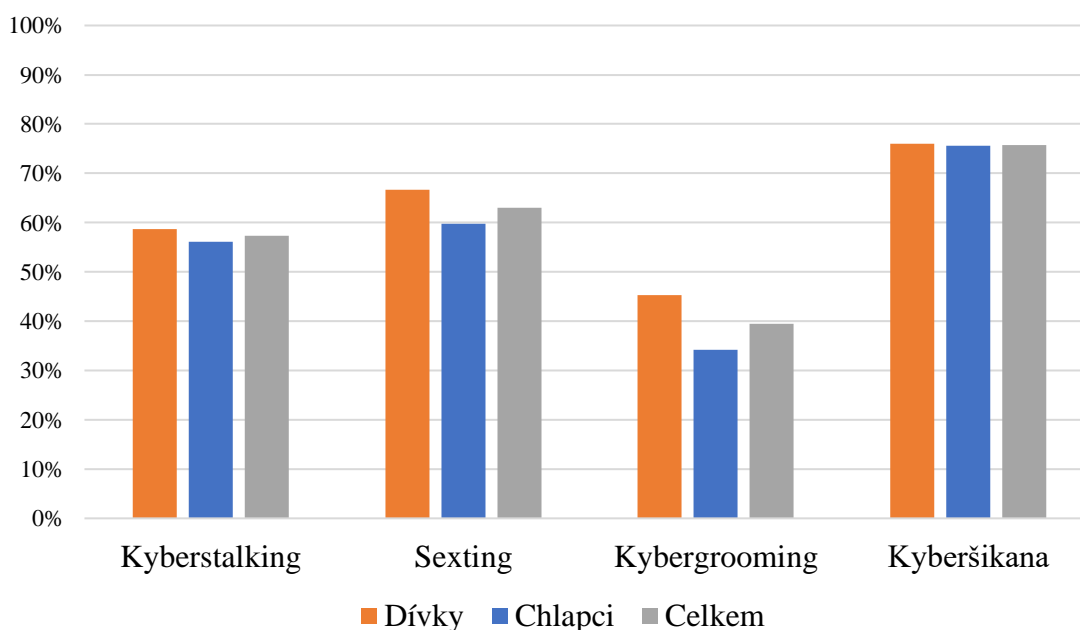
Kybergrooming chápe 40,82 % dívek (N=49) a 31,25 % chlapců (N=48) ZŠ Opočno jako manipulativní online komunikaci útočnicka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání. Dále 26,53 % dívek a 35,42 % chlapců se domnívá, že kybergrooming vystihuje chování, kdy útočník dlouhodobě psychicky šikanuje druhého na sociálních sítích nebo prostřednictvím SMS zpráv na telefonu. Kybergrooming charakterizovalo 32,65 % dívek a 33 % chlapců jako využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby.

Naproti tomu 53,85 % dívek (N=26) a 35,29 % chlapců (N=34) ZŠ Voděrady nahlíží na kybergrooming jako na manipulativní online komunikaci útočnicka s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání. 11,54 % dívek a 51,17 % chlapců si vysvětluje kybergrooming jako dlouhodobou psychickou šikanu na sociálních sítích nebo prostřednictvím SMS zpráv na telefonu. Kybergrooming charakterizovalo 34,61 % dívek a 13,54 % chlapců jako využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování.

Kyberšikanu vyhodnotilo 79,59 % dívek (N=49) a 79,17 % chlapců (N=48) ZŠ Opočno jako dlouhodobou šikanu na sociálních sítích nebo prostřednictvím telefonu ve formě SMS zpráv. Pro 8,16 % dívek a 4,17 % chlapců znamená kyberšikana manipulativní online komunikaci útočníka, který má za cíl přimět dítě k osobní schůzce. 14,29 % dívek a 16,67 % chlapců si myslí, že kyberšikana je dlouhodobé, opakované a stupňované kontaktování prostřednictvím informačních a komunikačních technologií.

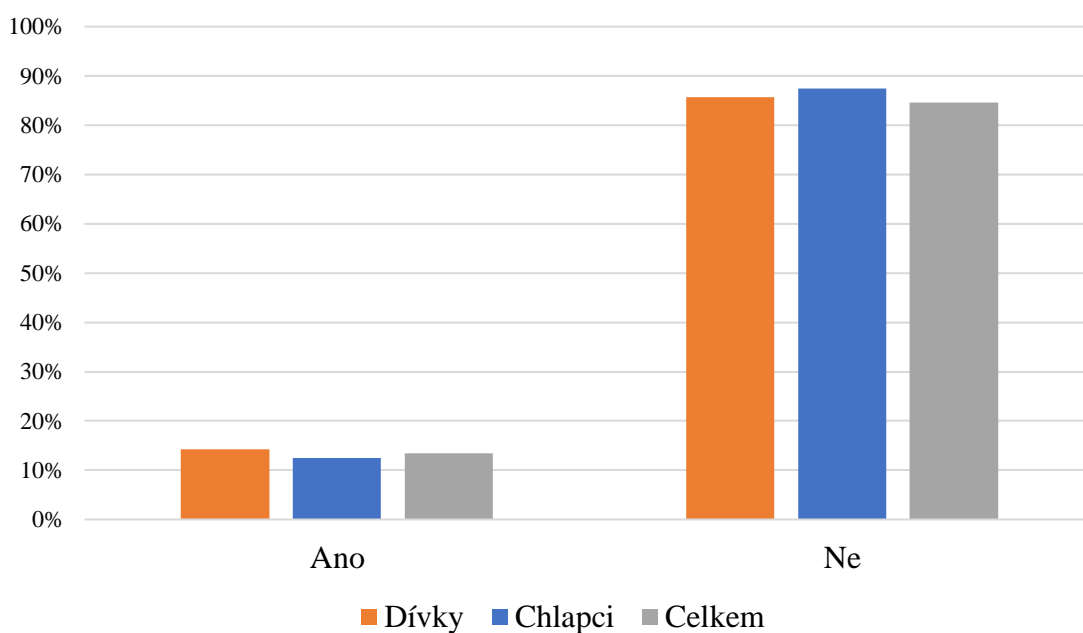
Na ZŠ Voděrady si 69,23 % dívek (N=26) a 70,59 % chlapců (N=34) kyberšikanu vysvětlují jako dlouhodobou šikanu na sociálních sítích nebo prostřednictvím telefonu formou SMS zpráv. 11,54 % dívek a 17,65 % chlapců považuje za kyberšikanu online manipulativní komunikaci, kdy se útočník snaží přimět dítě, aby přišlo na osobní schůzku. A 19,23 % dívek a 17,65 % chlapců by kyberšikanu definovalo jako dlouhodobé, opakované a stupňované kontaktování s využitím infomačních a komunikačních technologií.

Následující Graf 5 umožňuje celkový pohled na to, kolik dětí (N=157) si rizikové chování v online prostředí vysvětluje správně. V grafu jsou školy vyhodnoceny společně. Je patrné, že nejvíce zažitý termín pro žáky obou základních škol je kyberšikana, kterou správně vyhodnotilo 75,80 %. Správnou odpověď, která vystihuje rizikové chování sextingu znalo 63,06 % dětí. Nejmenší povědomí mají děti o rizikovém chování kybergroomingu, kdy správnou definici zvolilo 39,49 %.

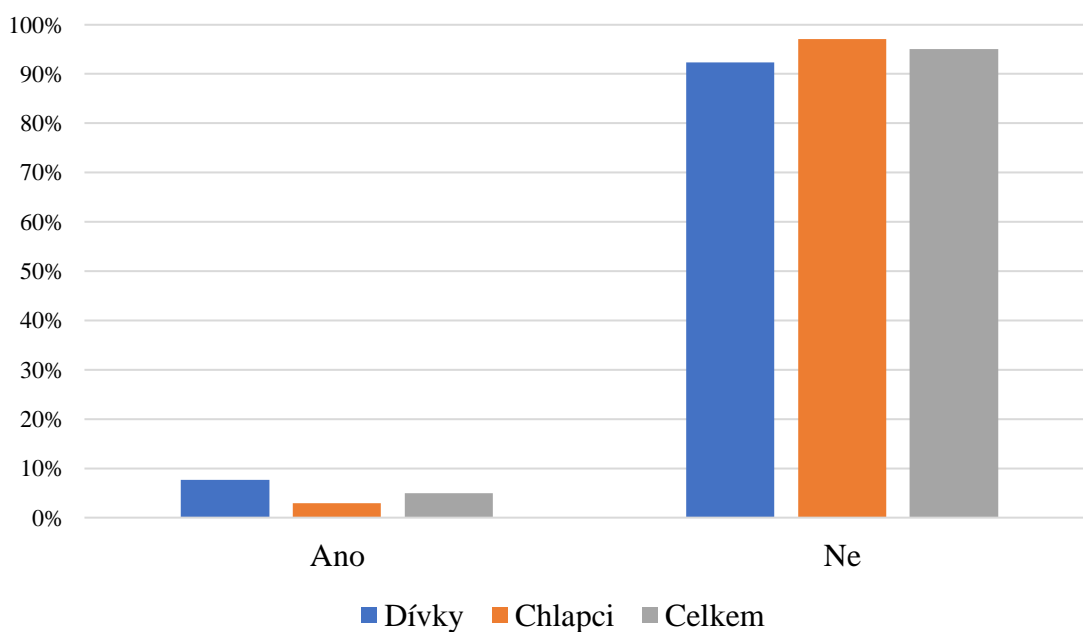

Graf 5 – Znalost pojmů rizikového chování

Z uvedených Grafů 6 a 7 je zřejmé, kolik dětí na ZŠ Opočno a ZŠ Voděrady se setkalo s kyberšikanou. Častěji se s kyberšikanou setkaly děti ZŠ Opočno (N=97), a to v 13,40 %, zatímco z dětí, které navštěvují ZŠ Voděrady se s kyberšikanou setkalo pouze 5 % (N=60). Po této otázce v dotazníku následovala položka, která zjišťovala, komu se děti svěřily, pakliže se s kyberšikanou setkaly. Nejčastější odpověď byla, že se svěřily svému rodiči nebo kamarádovi 10,19 % (N=157). Nikdo z respondentů nedopověděl, že se s kyberšikanou nikomu nesvěřil.

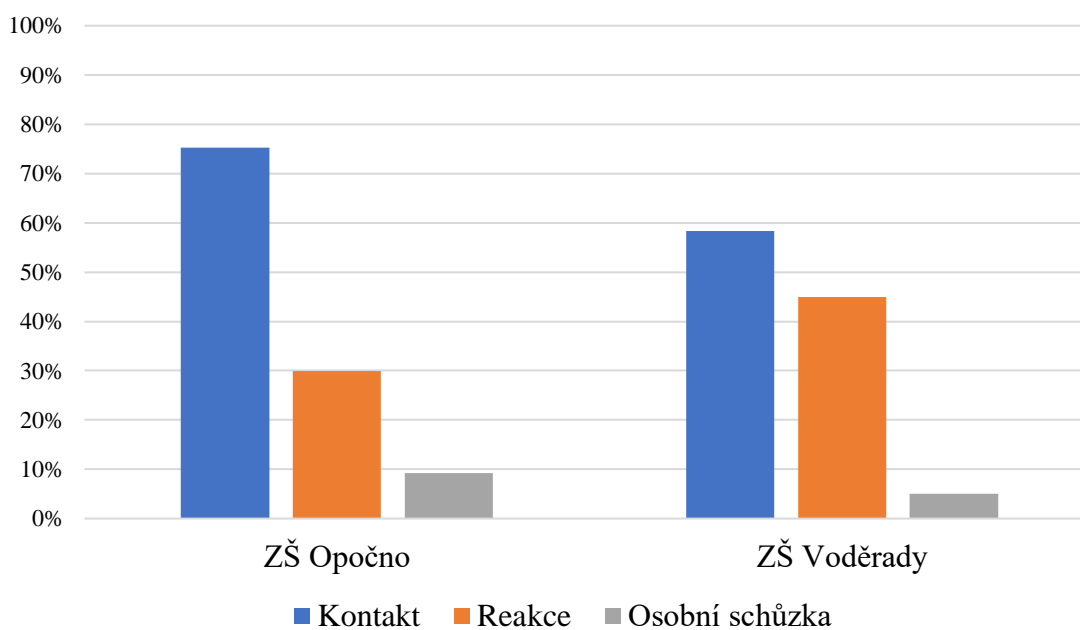

Graf 6 – Výskyt kyberšikany ZŠ Opočno

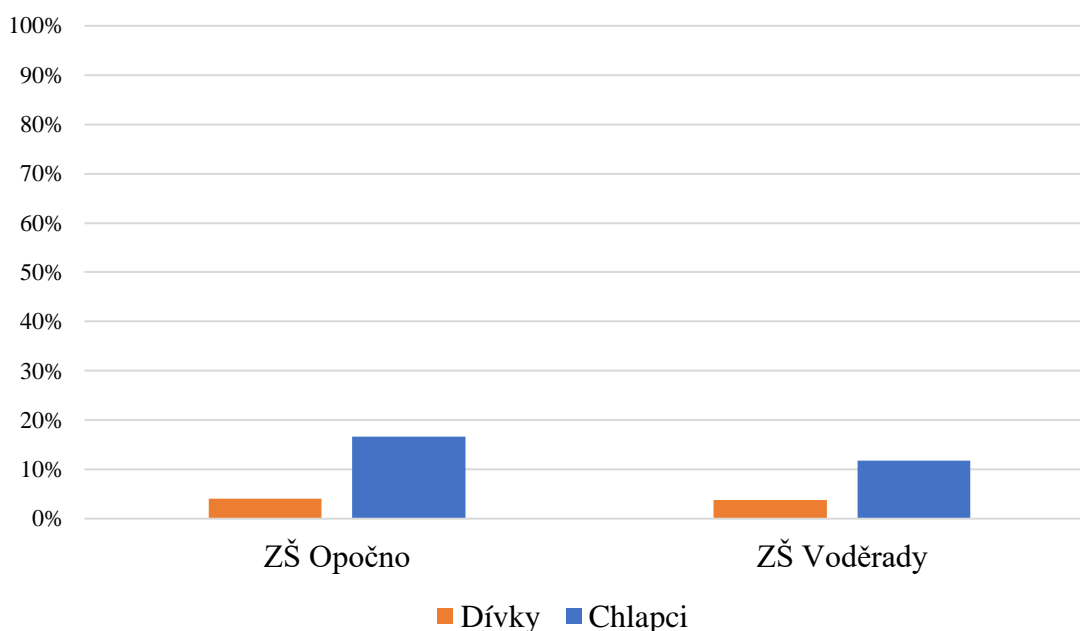
Graf 7 – Výskyt kyberšikany ZŠ Voděrady

Po zjištění, jaké mají děti povědomí o rizikovém chování na sociálních sítích, zjišťovaly položky v dotazníku jejich zkušenosti s kontaktováním cizích osob, které neznaly. Těmito informacím se dotazník věnoval v otázkách 12., 13., 14., ve kterých děti odpovídaly, zda se někdy setkaly s tím, že by je kontaktovala neznámá osoba a zda by odepsaly, kdyby od neznámé osoby obdržely zprávu. V otázce č. 14. dotazník zjišťoval, zda by děti přišly na osobní schůzku, pokud by je cizí osoba pozvala. V Grafu 8 jsou interpretovány zkušenosti dívek i chlapců obou základních škol. 75,26 % dětí (N=97) ZŠ Opočno odpovědělo, že je neznámá osoba kontaktovala, na ZŠ Voděrady kladně odpovědělo 58,33 % dětí (N=60). Cizí osobě, kterou nezná, by odepsalo 29,90 % dětí ZŠ Opočno a 45 % dětí ZŠ Voděrady. Největšímu riziku se děti vystavují, pokud přistoupí na osobní schůzku s neznámým člověkem. Na takovou schůzku by přišlo 9,28 % dětí ZŠ Opočno a 5 % dětí ZŠ Voděrady. Z celkového počtu (N=157) dětí by na schůzku přišlo 7,64 %.

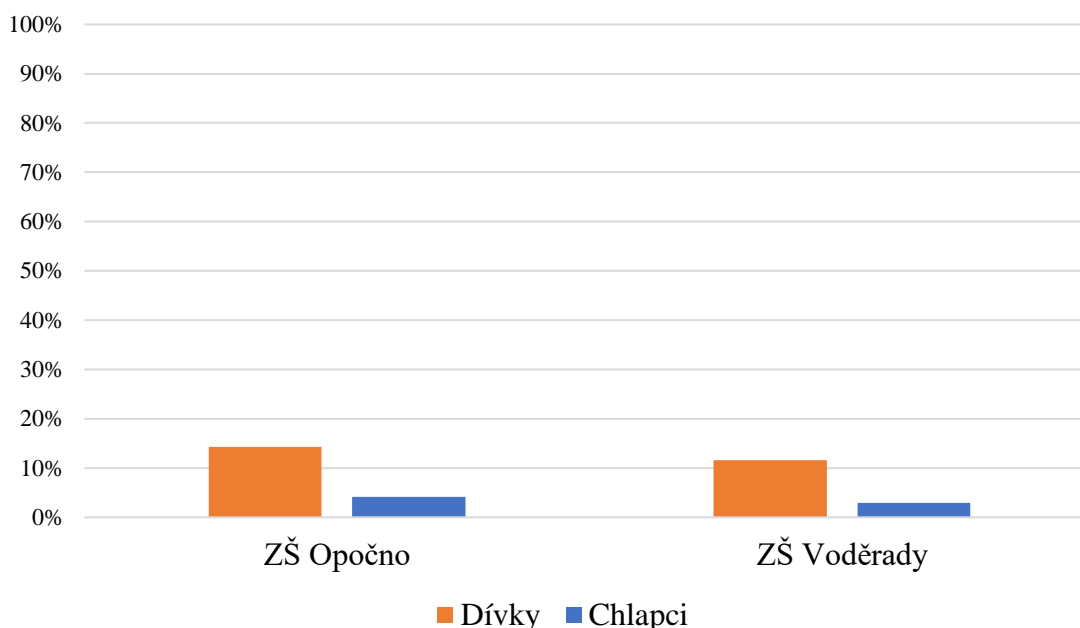
Graf 8 – Kontakt s neznámou osobou

Jelikož častým jevem na sociálních sítích a obecně na internetu jsou lži, 15. otázka dotazníku mapovala, zda respondenti věří tomu, co o sobě ostatní lidé píší a jak se prezentují. 4,08 % dívek (N=49) ZŠ Opočno 3,85 % dívek (N=26) ZŠ Voděrady důvěřují tomu, co o sobě lidé na sociálních sítích píší. Chlapců ze ZŠ Opočno na tuto otázku odpovědělo kladně 16,68 %, z chlapců ZŠ Voděrady věří informacím o lidech na sociálních sítích 11,76 %. Nutno poznamenat, že z výsledků šetření je patrné, že dívky jsou narozdíl od chlapců mnohem opatrnější. Zaznamenané odpovědi na tuto otázku uvádí Graf 9.

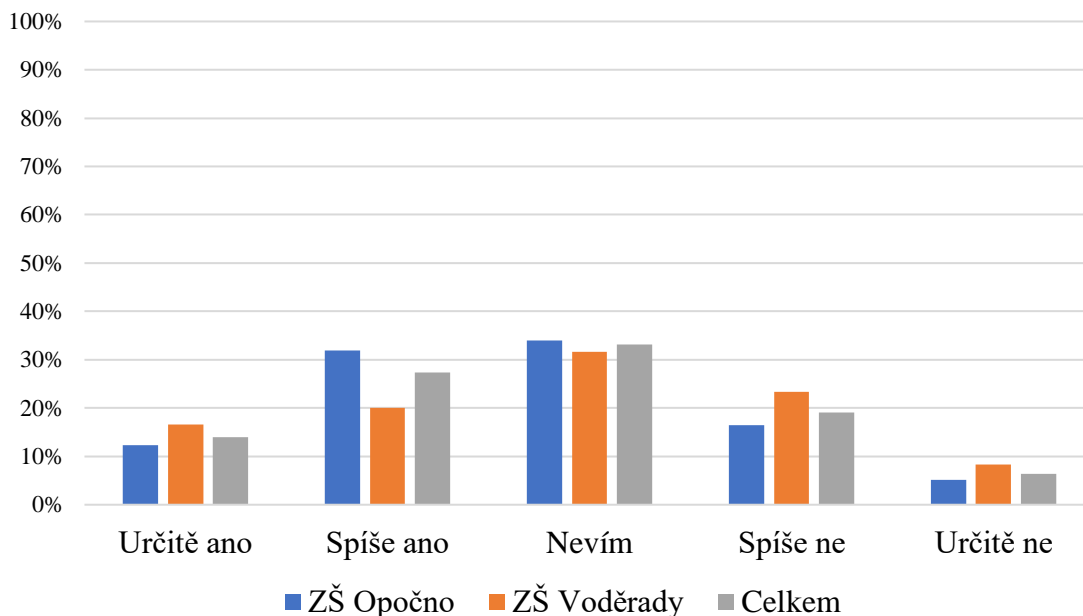
Graf 9 – Důvěřivost na sociálních sítích

16. a 17. otázka dotazníku byla směřována ke zjištění zkušeností s rizikovým chováním sexting. Respondenti byli v dotazníku tázáni, zda se někdy setkali se situací, kdy je někdo poprosil o zaslání polonahé/nahé fotografie nebo zda někdy svou polonahou/nahou fotografií zaslali někomu dalšímu. Výzvu k zaslání polonahé/nahé fotografie obdrželo 34,69 % dívek ZŠ Opočno, méně žádostí obdržely dívky ZŠ Voděrady 15,38 %. Chlapců ZŠ Opočno takovou žádost obdrželo 12,50 % a chlapců ZŠ Voděrady 5,88 %. Z Grafu 10 je patrné, že své nahé/polonahé fotografie odeslalo 14,29 % dívek a 4,17 % chlapců ZŠ Opočno a 11,54 % dívek a 2,94 % chlapců ZŠ Voděrady.

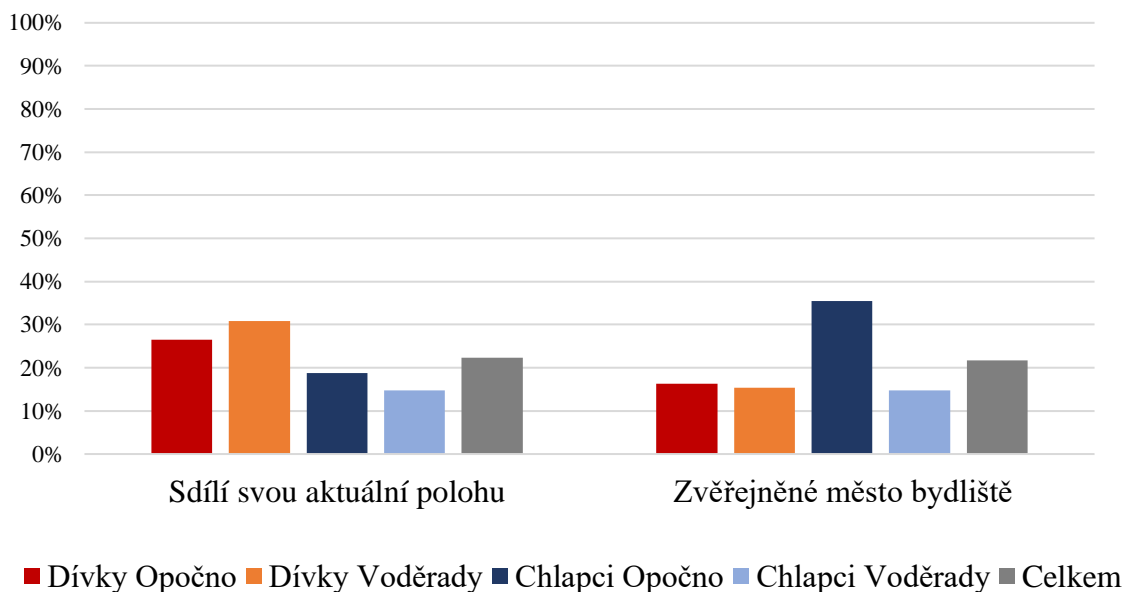

Graf 10 – Zaslání intimní fotografie

Poslední část dotazníku, konkrétně otázky 18., 20., 21., 22., 23., věnuje pozornost tomu, jak děti chrání své osobní údaje, a co o sobě sdílí na sociálních sítích. 19. otázka mapuje, kolik rodičů kontroluje aktivity svých dětí v prostředí internetu a mají tak povědomí o tom, co jejich děti na sociálních sítích sdílí. Bylo potvrzeno, že 26,75 % dětí (N=157) je rodiči kontrolováno. Z odpovědí na 18. otázku, která byla zaměřena na to, zda se děti v prostředí internetu cítí bezpečně, nejvíce dětí 33,12 % (N=157) odpovědělo, že neví, zda se v prostředí internetu cítí bezpečně. Druhou nejčastější odpovědí na tuto otázku bylo, že se děti spíše cítí v prostředí internetu bezpečně, odpovědělo tak 27,39 % dětí (N=157). 19,11 % dětí se v prostředí internetu spíše necítí bezpečně a 6,37 % dětí odpovědělo, že se v prostředí internetu určitě necítí bezpečně, naopak určitě bezpečně se na sociálních sítích a internetu cítí 14,01 % dětí. O těchto datech vypovídá Graf 11. Otázky 20. a 21. jsou vyhodnoceny v Grafu 12 a sloužily k získání informací o tom, zda děti sdílí svou polohu na sociálních sítích nebo dokonce mají své město, ve kterém žijí, uvedené veřejně na svém profilu. Svou aktuální polohu sdílí s ostatními 22,29 % dětí (N=157), 21,66 % dětí má veřejně uvedené město, ve kterém bydlí. To znamená, že každý uživatel, který si najde profil dítěte, uvidí, ve kterém městě dítě bydlí. Pokud současně dítě sdílí svou polohu, je pro predátory velmi lehké vytipovat si budoucí oběť.

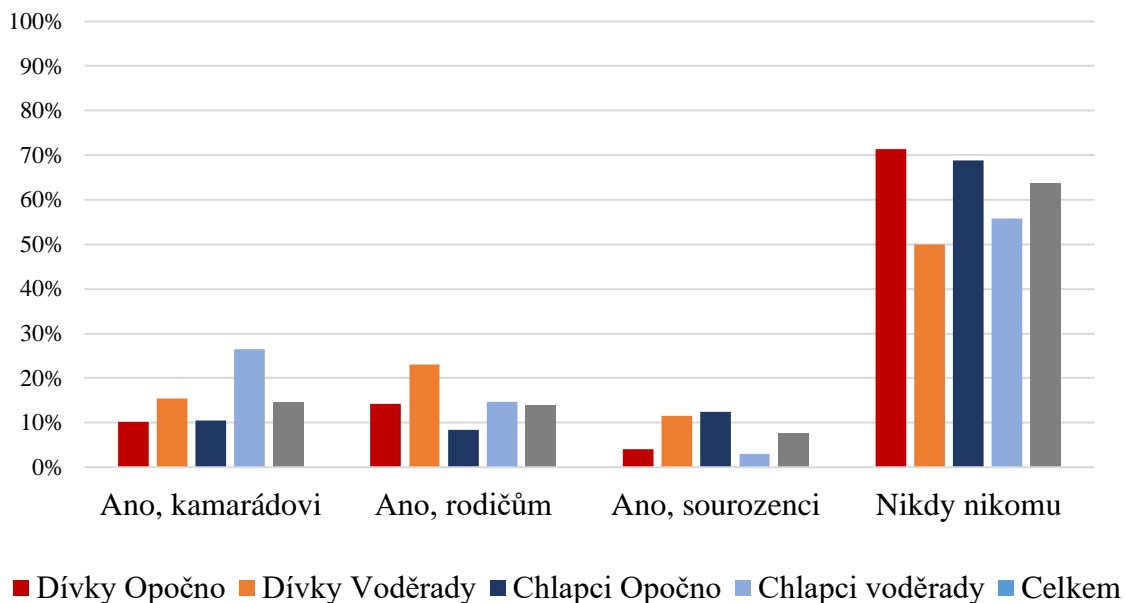

Graf 11 – Pocit bezpečí na internetu

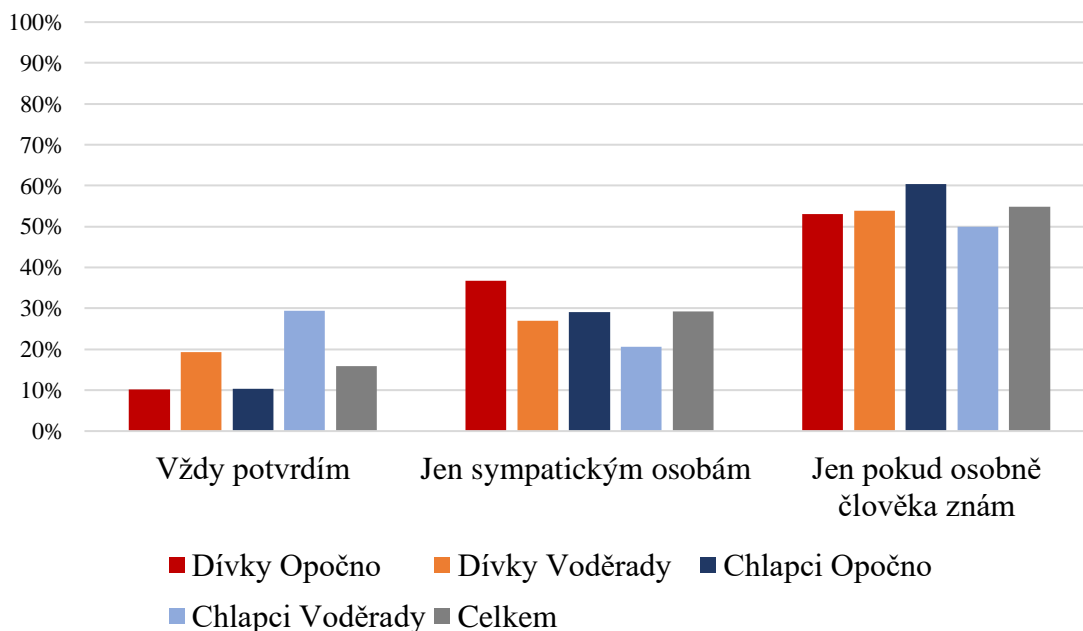
Graf 12 – Sdílení polohy

Grafy 13 a 14 mapují odpovědi, které děti zaznamenaly do dotazníků v otázkách 22. a 23. Uvedené položky dotazníku byly zaměřeny na informaci, zda děti sdělují své heslo od sociálních sítí, případně komu jej sdělují a rovněž zjišťuje jakým osobám děti v prostředí sociálních sítí potvrzují žádosti o přátelství o sledování. Pozitivním zjištěním bylo, že 63,69 % dětí (N=157) nikdy nikomu nesdělilo své heslo od sociálních sítí.

Graf 13 – Sdělení hesla

Graf 14 ukazuje, že celkem 54,77 % dětí (N=157) potvrzuje žádosti o přátelství pouze osobám, které zná osobně. Naopak 15,92 % dětí by žádost o přátelství potvrdilo každému. Dle vzhledu a sympatií si jiné osoby do přátel přidává 29,30 % dětí.

Graf 14 – Potvrzení žádosti

6.3 Verifikace hypotéz a limity výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření této bakalářské práce byly stanoveny 4 hypotézy. Na základě výsledků šetření, byly stanovené hypotézy potvrzeny, nebo naopak zpochybněny.

První hypotéza byla stanovena na základě výzkumu, který prováděli Szotkowski Kopecký a Krejčí, kdy se výzkumu zúčastnilo 21 372 respondentů. Z výsledků vyšlo najevo, že více než 50 % dětí ve věku 11–14 let komunikuje v prostředí internetu s cizí osobou. První hypotéza zněla: **Více než 50 % zkoumaných dětí na internetu komunikuje s osobou, kterou neznají.** Na základě výzkumného šetření můžeme uvést, že z celkového počtu respondentů $N=157$ celkem 35,67 % komunikovalo s osobou, kterou neznají. Tato data nepotvrzují stanovenou hypotézu.

Rozdíl ve výsledcích výzkumu provedeným Szotkovským, Kopeckým a Krejčí a výsledcích výzkumného šetření v rámci této bakalářské práce lze vnímat ve dvou rovinách. Zásadním rozdílem je více než stonásobný počet respondentů výzkumu, na jehož základě byla stanovena hypotéza a současně specifické složení souboru respondentů výzkumného šetření, který zahrnuje pouze děti žijící na venkově a malém městě se třemi tisíci obyvatel. V souboru zcela chybí děti žijící v městských aglomeracích, u kterých lze předpokládat, že tráví ve virtuálním prostředí, oproti dětem na venkově, podstatně více času. Domnívám se, že nadměrný čas strávený v prostředí sociálních sítí, vede ke zvýšení pravděpodobnosti komunikace s neznámou osobou. Možným důvodem komunikace dítěte s neznámou osobou by mohla být rovněž nedostatečná komunikace s kamarády nebo s rodiči, kteří jsou v čase příchodu dítěte ze školy v zaměstnání.

Druhá hypotéza byla stanovena na základě výzkumů, které probíhaly v roce 2012 a 2017. V roce 2012 se do výzkumu zapojilo 10 700 respondentů, přičemž 7,23 % dětí zaslalo svou intimní fotografii. V roce 2017 bylo dotázáno 4 878 respondentů, zaslání intimní fotografie potvrdilo 15,37 % dotázaných dětí. Na základě těchto výzkumů byla stanovena druhá hypotéza: **Více než 7 % zkoumaných dětí zašle další osobě své intimní (nahé/polonahé) fotografie.** Z celkového výzkumného souboru svou nahou/polonahou fotografii zaslalo 8,28 % dětí ($N=157$). Výsledky výzkumného šetření potvrzují stanovenou hypotézu, bylo prokázáno, že více než 7 % dětí zaslalo další osobě svou intimní fotografii.

Třetí hypotéza byla stanovena na základě výsledků výzkumu EU Kids online, který probíhal v roce 2020. V České republice bylo zjištěno, že děti ve věku 9-16 let tráví na internetu v průměru 172 minut denně. Třetí hypotéza zněla: **Čas strávený na internetu u zkoumaných dětí ve věku 11-15 let je v průměru 120-240 minut denně.** Výzkumné šetření na základních školách Opočno a Voděrady (N=157) potvrdilo, že v prostředí internetu na sociálních sítích tráví děti denně v průměru 208 minut. Největší podíl, 37,58 % dětí, tráví denně na internetu 1-3 hodiny, druhou nejvíce zastoupenou skupinou jsou děti, které tráví denně na internetu 3-5 hodin, celých 15,29 % dětí 5-7 hodin denně. Stanovenou hypotézu můžeme potvrdit.

Čtvrtá hypotéza vycházela z výzkumu E-Bezpečí s názvem „Rodič a rodičovství v digitální éře“. Výzkum probíhal v roce 2018 a bylo zapojeno 1 093 rodičů z čehož 24,26 % respondentů bylo rodiči dětí ve věku 11-15 let. Z výzkumu bylo zjištěno, že 83 % rodičů má povědomí o tom, co jejich dítě/děti v prostředí internetu hledají a jaký obsah sdílí. Čtvrtá hypotéza byla stanovena následovně: **Přes 70 % zkoumaných dětí, je na internetu kontrolováno rodiči.** Z výzkumného šetření můžeme konstatovat, že rodiči je při vzorku čítajícím 157 dětí kontrolováno 26,75 %. Na základě tohoto výsledku nelze čtvrtou hypotézu potvrdit.

Možnou prevencí před vznikem rizikového chování by mohlo být nejen více komunikace mezi rodiči a dětmi, ale i kontrola ze strany rodičů, která dle výsledku šetření na 2. stupni ZŠ Opočno a ZŠ Voděrady není příliš vysoká. Nutno poznamenat, že výsledek výzkumného šetření mohou zkruslovat domněnky dětí, že rodiči nejsou kontrolovány, přičemž rodiče je mohou kontrolovat a děti si to nemusí uvědomovat. Domnívám se, že v rámci dotazníku by bylo vhodnější položit otázku, zda si děti myslí, že je rodiče kontrolují a nikoliv, zda jsou kontrolovány.

Z dalších zjištění výzkumného šetření vyšlo rovněž najevo, že děti vybrané formy online rizikového chování znají. Znepokojujícím faktem však je, že s pojmem kybergrooming se děti téměř nesetkaly, neznají ho a neví, co toto online rizikové chování obnáší. Pouze 39,49 % dětí (N=157) má povědomí, o jaké online rizikové chování se jedná. O znepokojující fakt se jedná především z toho důvodu, že kybergrooming spadá do velmi nebezpečného online rizikového chování, které může skončit zneužitím dítěte. Zkušenost s rizikovým chováním, kdy byly děti požádány o intimní fotografii, má 18,47 % dětí (N=157), častěji se však jednalo o dívky, kdy se s takovým chováním setkala 28 % z celkového počtu dívek (N=75). Online rizikového chování při zaslání intimní fotografie se dopustilo 8,28 % dětí (N=157). Lze tak usuzovat, že děti mají s online

rizikovým chováním zkušenost. Možnou prevencí, která je v současné době na svém počátku, je preventivní působení přímo na konkrétních sociálních sítích, kde k rizikovému chování dochází, a to formou informativních obrázků, či poutavých příspěvků na toto téma. V současné době se však s touto formou prevence setkáváme zatím jen výjimečně.

Určité možnosti a limity validity výsledků výzkumného šetření shledávám ve složení souboru respondentů. Výsledky výzkumného šetření, mapují pouze 2. stupeň ZŠ Opočno a ZŠ Voděrady. Pro přesnější výzkumné šetření a vyšší validitu, by bylo vhodné zapojit do výzkumného šetření více škol, a to nejméně z celého okresu Rychnov nad Kněžnou. Pro lepší dostupnost by byla vhodná elektronická forma dotazníků, která by významně usnadnila získání většího výzkumného souboru. Takové šetření by však značně přesahovalo rozsah bakalářské práce.

Závěr

Bakalářská práce „Rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích“ se zabývala problematikou rizikového chování, vymezila specifika dětí 2. stupně základních škol a přiblížila vybrané sociální sítě, které děti nejvíce navštěvují. Záměrně byly pro výzkumné šetření jako výzkumný soubor vybrány děti v pubescentním období, jelikož na internetu a sociálních sítích tráví značnou část volného času. V současné době je množství času podmíněno i koronavirovou pandemií, kdy děti nechodí ven a v prostředí internetu a sociálních sítí tráví podstatně více času, což podněcuje i online výuka. Čím více času děti v prostředí internetu tráví, tím větší je i pravděpodobnost, že se mohou stát obětí rizikového chování.

Cílem bakalářské práce bylo zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně základních škol Opočno a Voděrady s rizikovým chováním na sociálních sítích. Práce byla rozdělena do několika kapitol a podkapitol, přičemž první kapitola charakterizovala vývojové období dětí 2. stupně ZŠ. Druhá kapitola přiblížila rizikové chování, teorie jeho vzniku a syndrom rizikového chování, který s pubescentním obdobím velmi úzce souvisí. V další kapitole byly charakterizovány formy rizikového chování na sociálních sítích a zmíněny výzkumy, které již v této oblasti proběhly. Čtvrtá kapitola byla zaměřena na prevenci rizikového chování v online prostředí. V další kapitole byly přiblíženy vybrané sociální sítě, které jsou dětmi v současné době nejvíce navštěvovány.

V rámci bakalářské práce bylo za pomoci nestandardizovaného dotazníku realizováno výzkumné šetření, které se zaměřilo na zjištění pohledu a zkušeností dětí 2. stupně základních škol s rizikovým chováním na sociálních sítích. Výzkumné šetření probíhalo na jaře roku 2020 na základních školách Opočno a Voděrady. Cílem bylo zjistit jaké mají děti povědomí a zkušenosti s rizikovým chováním na sociálních sítích. Bylo zjištěno, že děti povědomí o rizikovém chování mají. Většina dětí se s online rizikovým chováním setkala, některé byly dokonce součástí online rizikového chování. Na základě výsledků výzkumného šetření lze konstatovat, že děti mají zkušenost, především s kontaktováním od neznámé osoby, s prosbou o zaslání intimní fotografie nebo dokonce jejím odesláním.

Ač se společnost do škol i jiných institucí snaží zařazovat preventivní programy, besedy a přednášky, prevalence online rizikového chování stále stoupá. Domnívám se, že se s těmito nežádoucími společenskými jevy budeme potýkat ještě po dlouhou dobu, a proto je důležité klást důraz na prevenci a informovanost celé společnosti.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.

BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. ISBN 978-80-904864-9-2.

ČERNÁ, Alena. Online obtěžování a kyberšikaně. In: ŠEVŠÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Vydání 1. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). s. 119-137. ISBN 978-80-247-5010-1.

DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8.

ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

KOHOUT, Roman a KARCHŇÁK, Radek. *Bezpečnost v online prostředí*. Vydání: první. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, z.s., 2016. 68 stran. ISBN 978-80-260-9543-9.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5

KOLOUCH, Jan. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o., 2016. CZ.NIC. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPECKÝ, Kamil, René SZOTKOWSKI a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace III*. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3087-4.

KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4555-7.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. ISBN 978-80-904920-2-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. ISBN 978-80-86708-52-2.

SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3911-2.

SZOTKOWSKI, René a Kamil KOPECKÝ. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5334-7.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

ŠIRŮČKOVÁ, M. Rizikové chování. In: MIOVSKÝ, Michal. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-1037-5.

VELIČKOVÁ HULANOVÁ, Lenka. Kybergrooming a kyberstalking. In: *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 87-107. ISBN 978-80-904920-2-8.

Internetové zdroje

A beginner's guide to Instagram, the wildly popular photo-sharing app with over a billion users. *Insider* [online]. 2020 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/what-is-instagram-how-to-use-guide>

BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. EU Kids Online IV in the Czech Republic 2017-2018: Report from a survey at primary and secondary schools. *MUNI: Interdisciplinary Research Team on Internet and Society* [online]. Masaryk University Brno, 2020 [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137007/eu_kids_online_report_2018_en_main.pdf

EU Kids Online 2020: New European study on children and the internet in 19 countries. *THE LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE* [online]. 2020 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://eukidsonline.net/>

Informace o projektu. *E-Bezpečí* [online]. 2020 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

KLUBAL, Libor. Mikroblogovací sociální síť Twitter. *NaPočítači.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://www.napocitaci.cz/33/mikroblogovaci-socialni-sit-twitter-uniqueidgOkE4NvrWuNY54vrLeM677vrMw7sMCu41UWBS0tlgLw/>

Kyberstalking. *Internetem Bezpečně* [online]. 2018 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/kyberstalking/>

NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2019–2027. *MŠMT* [online]. 2019 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. Rizikové a protektivní faktory v primární prevenci. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/rizikove-a-protektivni-faktory-v-primarni-prevenci>

Prevence rizikového chování: psychosociální rámec pro chápání a jednání. *MŠMT* [online PDF]. 2010 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/1594/>

Prevence rizikového chování v dospívání. *Zdravotnictví a medicína* [online]. 2005 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina-priloha/prevence-rizikoveho-chovani-v-dospivani-166584>

Programy dlouhodobé primární prevence. *Semiramis* [online]. 2021 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <http://www.os-semiramis.cz/os-site/centra/centrum-primarni-prevence-stredoceskeho-kraje/programy-dlouhodobu-primarni-prevence/>

Riziková komunikace: Kybergrooming. *E-nebezpečí* [online]. 2010-2012 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/rizikova-komunikace/kybergrooming>

Studying Organizations on Instagram. *MDPI* [online]. 2016 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2078-2489/7/4/58/htm>

Trivium: Kybergrooming. *E-Bezpečí* [online]. 2008-2020 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/trivium-projektu-ebezpeci/71-trivium/1421-co-je-kybergrooming>

Twitter. *TeachTarget: WhatIs.com* [online]. 2021 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://whatis.techtargt.com/definition/Twitter>

Výzkumné zprávy: Rodič a rodičovství v digitální éře. *E-Bezpečí* [online]. 2018 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/107-rodic-a-rodicovstvi-v-digitalni-ere-2018/file>

Výzkumné zprávy: Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. *E-Bezpečí* [online]. 2020 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/133-sexting-vyzkumna-zprava-1-6-update/file>

YouTube. *Aktuálně.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/youtube/r~i:wiki:1147/>

Seznam tabulek a grafů

Tab. 1 – Složení výzkumného souboru ZŠ Opočno

Tab. 2 - Složení výzkumného souboru ZŠ Voděrady

Tab. 3 – Průměrný čas strávený na internetu

Graf 1 – Navštěvované sociální sítě ZŠ Opočno

Graf 2 – Navštěvované sociální sítě ZŠ Voděrady

Graf 3 – Čas strávený na sociálních sítích ZŠ Opočno

Graf 4 – Čas strávený na sociálních sítích ZŠ Voděrady

Graf 5 – Znalost pojmů rizikového chování

Graf 6 – Výskyt kyberšikany ZŠ Opočno

Graf 7 – Výskyt kyberšikany ZŠ Voděrady

Graf 8 – Kontakt s neznámou osobou

Graf 9 – Důvěřivost na sociálních sítích

Graf 10 – Zaslání intimní fotografie

Graf 11 – Pocit bezpečí na internetu

Graf 12 – Sdílení polohy

Graf 13 – Sdělení hesla

Graf 14 – Potvrzení žádosti

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník pro výzkumné šetření

Příloha A – Dotazník pro výzkumné šetření

Ahoj, jmenuji se Ivana Stormová a jsem studentkou oboru Sociální patologie a prevence na Univerzitě Hradec Králové. Prosím tě o vyplnění následujícího anonymního dotazníku. Sběr dat z dotazníku bude zpracován a využit pro účely mé bakalářské práce s názvem „Rizikové chování dětí 2. stupně ZŠ na sociálních sítích“. Vyhovující odpověď na otázku zakroužkuj. Děkuji za tvůj čas a přeji ti hezký den. □

1. Jaké je tvé pohlaví?

- a) Dívka
- b) Chlapec

2. Kolik ti je let?

3. V kolikátém ročníku ZŠ jsi?

4. Jaké sociální sítě navštěvuješ?

- a) Facebook
- b) Instagram
- c) Twitter
- d) Pinterest
- e) YouTube
- f) TikTok
- g) Messenger
- h) Snapchat
- i) WhatsApp
- j) Sociální sítě nenavštěvuji
- k) Jiné (vypiš)

5. Kolik času si myslíš, že strávíš na sociálních sítích/internetu za den?

- a) Méně než 1 hodinu
- b) 1-3 hodiny
- c) 3-5 hodin
- d) 5-7 hodin
- e) 7 a více hodin

6. Co podle tebe znamená kyberstalking?

- a) Manipulativní online komunikace útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.
- b) Dlouhodobá psychická šikana na sociálních sítích nebo prostřednictvím mobilního telefonu (SMS).
- c) Využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby, kterým dochází
- d) k vyvolání pocitu strachu o své soukromí, zdraví a život.

7. Co podle tebe znamená sexting?

- a) Manipulativní online komunikace útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.
- b) Sexting je pouze intimní kontakt, odesílání textových zpráv se sexuálním obsahem a intimních fotografií, se za sexting nepovažuje.
- c) Odesílání zpráv se sexuálním obsahem a sexuálními fotografiemi.

8. Co podle tebe znamená sexting?

- a) Manipulativní online komunikace útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.
- b) Sexting je pouze intimní kontakt, odesílání textových zpráv se sexuálním obsahem a intimních fotografií, se za sexting nepovažuje.
- c) Odesílání zpráv se sexuálním obsahem a sexuálními fotografiemi.

9. Co podle tebe znamená kybergrooming?

- a) Manipulativní online komunikace útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.
- b) Dlouhodobá psychická šikana na sociálních sítích nebo prostřednictvím mobilního telefonu (SMS).
- c) Využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby, kterým dochází k vyvolání pocitu strachu o své soukromí, zdraví a život.

10. Co podle tebe znamená kyberšikana?

- a) Manipulativní online komunikace útočníka (nejčastěji sexuálního) s dítětem, jejímž cílem je přimět dítě k osobnímu setkání.
- b) Dlouhodobá psychická šikana na sociálních sítích nebo prostřednictvím mobilního telefonu (SMS).
- c) Využívání informačních a komunikačních technologií k dlouhodobému, opakovanému a stupňovanému kontaktování – pronásledování druhé osoby, kterým dochází k vyvolání pocitu strachu o své soukromí, zdraví a život.

11. Setkal/a jsi se někdy osobně s kyberšikanou?

- a) Ano
- b) Ne

12. Pokud jsi se osobně s kyberšikanou setkal/a, komu jsi se svěřil/a?

- a) Rodič
- b) Kamarád
- c) Učitel
- d) Sourozenec
- e) Nesvěřila jsem se
- f) Ne setkal/a jsem se s kyberšikanou

13. Setkal/a jsi se někdy s tím, že by tě kontaktovala cizí osoba na internetu?

- a) Ano
- b) Ne

14. Odepsal/a bys cizí osobě?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nikdy mi nikdo cizí nenapsal

15. Kdyby tě cizí osoba z internetu zvala ven, přišel/a bys?

- a) Ano
- b) Ne

16. Věříš tomu, co ti o sobě lidé na internetu říkají?

- a) Ano
- b) Ne

- 17. Poprosil tě někdo na internetu, abys mu zaslal/a své nahé/polonahé fotografie?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 18. Poslal/a jsi někdy někomu své nahé/polonahé fotografie?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 19. Cítíš se v prostředí internetu a sociálních sítí bezpečně?**
- a) Určitě ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Určitě ne
- 20. Kontrolují rodiče, co děláš na internetu/sociálních sítích?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 21. Máš na sociálních sítích zveřejněné město, ve kterém bydlíš?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 22. Sdílíš na sociálních sítích svou aktuální polohu?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 23. Řekl/a jsi někdy někomu ze svého okolí heslo od svých sociálních sítí?**
- a) Ano, kamarádovi/kamarádce
 - b) Ano, svým rodičům
 - c) Ano, sourozenci
 - d) Ne, nikdy jsem nikomu své heslo neřekl/a
- 24. Potvrdíš žádost o přátelství/follow každému, kdo ti ji pošle?**
- a) Ano, vždy potvrdím
 - b) Ne, potvrzuji jen lidem, kteří jsou mi sympatičtí
 - c) Ne, potvrzuji žádosti jen lidem, které osobně znám
- 25. Je něco, s čím by ses mi chtěl/a svěřit, případně sdělit své zkušenosti na sociálních sítích?**
- Nech mi tu prosím vzkaz**